

Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ

Д⁰

1/2023

КРУГЛИЙ СТІЛ «ДИТЯЧА КНИГА В УКРАЇНІ»

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА		3
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ		
Григорій Клочек Деякі думки про причини того, що більше половини сучасних українців не прочитують за рік жодної книжки	6	
Микола Васьків Містицизм і візійність як домінуючі риси ідіостилу Павла Мовчана	9	
Лариса Босюк Фаховий ріст бібліотекарів – новий формат: соціологічний зріз	15	
Ольга Петренко Краєзнавство в бібліотеках для дітей як чинник формування української ідентичності	17	
СЛОВО ТВОРЦЯМ ДИТЯЧОЇ КНИГИ		
Ганна Булгакова Доступність української дитячої книги як складова національної безпеки України	20	
Анатолій Лапушен Об'єднання заради майбутнього	21	
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД		
Наталія Онофрійчук Бібліосторітелінг: слухаємо і підтримуємо дитину	23	
Любов Сташко Герої без зброї, або Рік незламності у дитячих бібліотеках Львівщини	26	
Майя Городецька Сучасна бібліотека – крок до успіху	29	
Галина Трохименко До Перемоги – шляхом добра	32	
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ		
Тетяна Первак Скрижалі долі (до 130-річчя від дня народження Валентина Дмитровича Отамановського – українського історика, бібліографа, краєзнавця, громадського і політичного діяча)	35	
Юлія Осадча Жив собі гобіт, або Як виникло Середзем'я (до 85-річчя казки Д. Толкієна «Гобіт») Щастя довго не триває. А чи було воно? (до 130-річчя драми І. Франка «Украдене щастя»)	38 40	
Лариса Мозгова Промінці світла та добра Тетяни Данилевич (з нагоди 60-річного ювілею)	42	
Андрій Кононов Професія, що стала справою життя	45	
КНИЖКОВІ НОВИНКИ		
Юлія Ярова Книги повітряних тривог	47	
Валентина Красножон, Наталія Загоруйко Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей	50	

Щоквартальний науково-практичний журнал.
Заснований у 2015 р.

Головний редактор
ГОРДІЄНКО Алла Іванівна, генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей, президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IA IBYU), кандидат культурології, заслужений працівник культури України.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

БАРДАШЕВСЬКА Анна Іванівна — директор КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки» Херсонської обласної ради, заслужений працівник культури України.

ВАСЬКІВ Микола Степанович — український літературознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор.

ГЛУЩЕНКО Світлана Аркадіївна — директор Департаменту моніторингу соціальних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кандидат юридичних наук.

ДОБКО Тетяна Василівна — український науковець у галузі бібліографознавства, бібліотекознавства, книгознавства, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, член Національної спілки письменників України.

МАРЧЕНКО Наталія Петрівна — провідний бібліограф науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України для дітей, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, книгознавець, кандидат історичних наук.

МОРОЗЕНКО Марія Миколаївна — українська письменниця, голова КО Національної спілки письменників України, лауреат Премії Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки.

ПОЛІКАРПОВА Людмила Петрівна — заступник генерального директора з науково-методичної роботи Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України.

СКОРИК Адріана Ярославівна — доктор мистецтвознавства, професор, член Національної спілки журналістів, автор наукових праць і монографій з питань медіакommunікацій.

ЧЕРНОУС Валентина Юхимівна — директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Літературний редактор
КАДЬКАЛЕНКО Олена Анатоліївна.

Дизайн та верстка ЯРЧАК Наталія Володимирівна.

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Матеріали друкуються українською мовою.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Алла ГОРДІЄНКО

генеральний директор
Національної бібліотеки України
для дітей,
президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції
Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги (IA IBBY),
кандидат культурології,
заслужений працівник культури
України

РІК НЕЗЛАМНОСТІ: АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

Завершився важкий рік жорстокої боротьби нашого народу за незалежність, суверенітет, цілісність України. Рік стійкості. Рік витримки. Рік єдності.

Для багатьох українців він став чи не найважчим у житті, загартував нас як націю, навчив ще більше вірити, боротися і чекати. Відвага, патріотизм, стійкість та єдність нашого народу змінюють внутрішні процеси в державі, а також світ у цілому. Кожен із нас виконує свою місію в умовах сьогодення: захищає країну зі зброєю в руках, допомагає захисникам, формує політику, виховує дітей, пише... Роль книги і читання є одним із ключових факторів розвитку дітей, необхідною складовою виховання, всебічного та гармонійного розвитку особистості, її критичного мислення та освітнього рівня, виконує завдання розвитку української культури та мови, і в цілому є необхідною складовою гуманітарної безпеки України. У зв'язку з цим Національна бібліотека України для дітей,

дитячі письменники, видавці, керівники дитячих бібліотек, громадські діячі за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики звернулися до Президента України з ініціативою щодо запровадження 30 січня Дня дитячої книги в Україні. Запропонована дата обрана не випадково. У цей день народився славетний український письменник, класик сучасної дитячої літератури Всеволод Зіновійович НЕСТАЙКО.

Окрім вшанування пам'яті Всеволода Нестайка оголошення Дня дитячої книги в Україні покликане спонукати сучасних українських дитячих письменників до створення актуальної дитячої книги, сприяти розширенню репертуару дитячих видань та задоволенню запитів і потреб користувачів-дітей у книзі. Встановлення та подальше щорічне відзначення цього свята сприятиме промоції, вивченню та дослідженню української дитячої книги, розвитку дитячого читання, а також приверненню уваги до українського книговидавництва й літератури, підтримці видавців і авторів видавництва,

книгарень та дитячих бібліотек, поповненню бібліотечних фондів.

Книга та читання має об'єднати українців, виконуючи завдання національної консолідації, модернізації та розвитку української культури, зміцнення нашого потенціалу. Саме тому було схвалено Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія», затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики (<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-rozvytku-chytannia-na-period-do-2032-roku-chytannia-iak-zhyttieva-s190-30323>). Її реалізація має створити умови не тільки для формування звички й потреби у читанні всіх українців, а й стати складовою гуманітарної безпеки України.

Реалізація Стратегії відбуватиметься у три етапи за двома напрямками:

- підтримка та розвиток книжкової екосистеми, в результаті реалізації яких читачі матимуть доступ до якісної різножанрової книги, насамперед українськомовної, у різних форматах відповідно до потреб;
- формування звички і потреби в читанні, в результаті реалізації яких люди і спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку.

Особливо важливим в умовах війни є завдання Стратегії, спрямоване на досягнення цілі «Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації». Це забезпечення використання читання як засобу роботи із вразливими групами населення, зокрема особами з посттравматичним стресовим розладом; промоція читання як інструменту соціальної адаптації незахищених верств населення, що потребують ресоціалізації, а також як інструмент профілактики психічного здоров'я на засадах співпраці громадських об'єднань, бібліотек, видавництва та розповсюджувачів; підтримка реалізації проєктів, спрямованих на розвиток читання серед громадян, які потребують соціальної адаптації.

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність,

недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Разом з тим перед багатьма громадянами України стоїть низка бар'єрів у реалізації своїх прав, отриманні доступу до публічних послуг та повноцінної участі у культурному, політичному та суспільному житті. Ці бар'єри наявні у різних сферах – від доступності до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя.

Для вирішення вищезазначених питань в Україні діє Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10>), затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2021 р. № 366-р.

Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до усіх сфер державної політики.

Ми як представники бібліотечної спільноти – фахівці спеціалізованих бібліотек України для дітей – долучаємося до реалізації даної Стратегії, створюючи можливі умови безбар'єрності для наших відвідувачів, які мають у цьому потребу.

Ще одним прикладом наближення України до Європейського союзу у сфері удосконалення українського права інтелектуальної власності є Закон України «Про авторське право і суміжні права» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>), прийнятий Верховною Радою України 01 грудня 2022 року за № 2811-IX, який змінив Закон України «Про Авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII та внес істотні корективи в авторсько-правові відносини.

А що нам дає прийняття цього Закону?

Стаття 24 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає вільне використання твору бібліотеками, музеями з відкритим доступом для відвідувачів, архівами або організаціями із збе-

реження фондів аудіо-, відеозаписів за таких умов:

1) якщо відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (крім комп'ютерної програми чи бази даних), з ілюстраціями або без них, і коли це відтворення здійснюється за запитом фізичних осіб, за умови, що бібліотеки, музеї з відкритим доступом для відвідувачів, архіви або організації із збереження фондів аудіо-, відеозаписів мають достатні підстави вважати, що копія відтвореного твору використовуватиметься з метою навчання, наукового або приватного дослідження; обсяг такого відтворення відповідає визначеній меті; відтворення твору не має систематичного характеру. При цьому бібліотеки, архіви та музеї мають право на відшкодування господарських витрат, пов'язаних із наданням послуг на передбачене цією частиною відтворення твору;

2) якщо відтворення здійснюється в будь-якому форматі та на будь-якому носії для збереження або заміни загубленого, пошкодженого чи непридатного примірника твору з фонду бібліотек, музеїв з відкритим доступом для відвідувачів, архівів або організацій із збереження фондів аудіо-, відеозаписів, або для відновлення загубленого, пошкодженого чи непридатного оригіналу чи копії твору з фонду аналогічних установ, організацій, надання такого примірника іншій установі чи організації за умови, що виготовлення відповідного примірника іншим шляхом неможливе, і примірник виготовляється в обсязі, необхідному для такого збереження.

З метою регулювання офіційної статистики діяльності бібліотек, з урахуванням сучасних аспектів Міністерство культури та інформаційної політики України наказом від 28.11.2022 № 463 «Про затвердження форм звітності про діяльність публічних та спеціальних бібліотек, а також інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 січня 2023 р.

за № 137/39193 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-23#Text><https://ips.ligazakon.net/document/re39195?an=703>, затверджено:

- 1) форму звітності № 6-НК (річна) «Звіт про діяльність публічної бібліотеки за 20__ рік»;
- 2) Інструкцію щодо заповнення форми звітності № 6-НК (річна) «Звіт про діяльність публічної бібліотеки»;
- 3) форму звітності № 6-НК (зведена) (річна) «Зведений звіт про діяльність публічних бібліотек за 20__ рік»;
- 4) Інструкцію щодо заповнення форми звітності № 6-НК (зведена) (річна) «Зведений звіт про діяльність публічних бібліотек»;
- 5) форму звітності № 80-а-рвк (річна) «Зведений звіт публічних та спеціальних бібліотек за 20__ рік»;
- 6) Інструкцію щодо заповнення форми звітності № 80-а-рвк (річна) «Зведений звіт публічних та спеціальних бібліотек».

Таким чином за 2023 рік роботи бібліотеки України звітуватимуть про свою роботу за оновленою формою державної статистичної звітності. Зміни відбуваються щодо обліку віртуальних користувачів, наявності безперешкодного доступу, соціокультурних заходів, організованих бібліотекою, у тому числі заходів з особистісного розвитку, кількості власних вебсайтів, кількості переглядів/скачувань з мережних електронних документів тощо.

Попереду на нас чекає напружена цілеспрямована робота, та наша згуртованість і об'єднаність – це ключ до перемоги. Ми – воїни, які захищають свою землю, працюючи кожен на своєму фронті. І в нас є глибоке переконання, що наприкінці шляху, яким складним би він не був, ми залишимося вільними, здобудемо мир, збережемо нашу культуру.

Тож разом до Перемоги! З вірою і натхненням!

Григорій КЛОЧЕК

доктор філологічних наук,
професор,
(м. Кропивницький)

ДЕЯКІ ДУМКИ ПРО ПРИЧИНИ ТОГО, ЩО БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ НЕ ПРОЧИТУЮТЬ ЗА РІК ЖОДНОЇ КНИЖКИ

*Д*ля того, щоб глибше зрозуміти важливість читання художньої літератури для розвитку дитини, необхідно уважно прислухатися до думок двох геніїв.

Перший з них – один з найвидатніших педагогів ХХ століття Василь Сухомлинський. Коли він говорить про особливу значущість художнього слова для розумово-інтелектуального розвитку учнів середнього і старшого шкільного віку, то його мова набуває пафосності. Відчувається, що він висловлює особливо цінні для себе міркування: *«Поетичне слово – еліксир для дитячого мозку, повітря для крил думки. Воно вливає в мозок дитини енергію думки. Поетичне слово – це прекрасна школа емоційного життя, в якій діти осягають мову почуттів; завдяки поетичному слову пам'ять дитини стає гнучкішою, рухливішою – мозок набуває здатності не тільки зберігати, але й «видавати» – видавати «з роз-*

бором», з відчуттям, здавалось би, найнепомітніших відтінків слова. Поетична творчість, за нашим твердим переконанням, учить мислити й тому поліпшує мозок, ніби облагороджує його найніжніші, найчутливіші відділи.

Нарешті, поетичне слово й поетична творчість – незамінний психологічний засіб формування і розвитку емоційної пам'яті. Запам'ятовування почуттів і душевних станів – дуже важлива умова зміцнення логічної пам'яті».

Це геніальні думки геніального педагога. І як часто буває у таких випадках, проблема полягає в тому, щоб піднятися до їх осмислення, зрозуміти їх, повірити в них як таких, що несуть у собі істину. Щойно наведену цитату можна розглядати та коментувати найдетальнішим чином. Окремо при цьому треба було б звернути увагу, що йдеться про слово естетичне, тобто слово, яке несе в собі Красу.

Альберт Ейнштейн переконаний у наступному: *«Якщо ви хочете, щоб ваші діти були розумними – читайте їм казки. Якщо ви хочете, щоб*

ваші діти були ще розумнішими – читайте їм більше казок». Можна лише здогадуватися, чому геніально проникливий в суть речей та явищ фізик вдався до такого висновку – в іншому місці він висловився, що свої ідеї напрацьовує у вигляді «більш чи менш чітких «образів». Тож виходить, він був переконаний, що робота образної уяви є важливою складовою ефективного, тобто проникливого, мислення. Звідси і його рекомендації: читайте дітям казки, розвивайте в них образне мислення, яке найактивнішим чином сприяє розумовому розвитку.

Маємо надію, що сказаного достатньо для того, щоб зрозуміти концепцію одного з найвидатніших педагогів сучасності про особливу місію художнього слова. Його вчення з абсолютною переконливістю аргументує щойно вищевикладені слова Альберта Ейнштейна. Тому маємо повне право, спираючись на думку геніального фізика та концепцію, розроблену геніальним педагогом, переінакшити ті слова таким чином: **якщо ви хочете, щоб ваша дитина була розумною, виховуйте у неї любов до читання, до книжки; якщо ви хочете, щоб ваша дитина була дуже розумною, то виховуйте її так, щоб вона не лише багато читала, а й глибоко розуміла прочитане.**

А тим часом соціологи б'ють тривогу: половина українців у минулому році не прочитали жодної книжки. І це дуже тривожний, аж надто тривожний симптом. Бо вже встановлені закономірності: життєва успішність людини залежить від того, наскільки вона любить читати книжки. А ще соціологами доведено: чим менше молодь читає, тим більше тюрем треба будувати. Брати Капранови, які відвідали усі регіони України, спостерігали: чим менше бібліотек в районі, тим більше людей там голосували за партію регіонів. Розповсюдженою є сентенція: «Ті, що читають книги, завжди будуть керувати тими, хто сидить біля телевізорів».

Причин такого слабкого потягу українців до книжки є кілька. І чи не основна з них – катастрофічний стан літературної освіти. Мої неодноразові зустрічі з учителями міста та області переконали: вони чудові, віддані своїй справі, тонко розуміють художні тексти, прекрасно володіють методикою викладання. І це зрозуміло: вони навчалися у професорів В.П. Марка, Л.В. Куценка, В.Є. Панченка...

То в чому ж проблема? Аналіз кризового стану літературної освіти робив не раз (Див., бодай, збірку статей «Зі студій про літературну освіту» (2013) та «Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування» (ДИВОСЛОВО. — 2017. — №1-2). Тож добре знаю – криза системна і проблем багато. Але зараз

назву одну: ось уже більше двох десятиліть діє програма з української літератури, яка через свої серйозні і вже не раз критиковані недоліки не дає можливості домогтися задовільної літературної освіченості.

Висока художність, особлива естетична привабливість, відповідність інтересам власне сучасного учня – ось перелік далеко не усіх критеріїв, за якими повинна складатися програма. Але такі підходи її авторами аж надто часто ігноруються. Окрім того, калейдоскопічна зміна письменницьких імен та творів і обмаль часу на їх вивчення змушує вчителя працювати в режимі «галопом по Європі», фактично не дає змоги навчати учнів писати есеї на літературні теми, розвивати у них уміння висловлювати письмово свою думку.

Щоб зрозуміти, чому теперішня програма з літератури обумовлює поверховий спосіб здобування літературної освіти, треба взяти до уваги, що вона задумана і реалізована як така собі мініісторія української літератури. Через те вона пропонує «пройти» у швидкому темпі велику кількість письменників та їхніх творів. Для прикладу: цьогорічна програма з літератури (рівень стандарту) для одинадцятого класу пропонує протягом 70-ти навчальних годин ознайомитися приблизно з тридцятьма персоналіями письменників (тобто учень має змогу отримати бодай якесь дуже і дуже загальне уявлення про життя і творчість кожного з них) і водночас засвоїти художній зміст близько шістдесяти (60!) різножанрових творів, серед яких кілька романів. Окрім того, певна кількість уроків відводиться на вивчення так званих «оглядових тем», на знайомство з «літературою рідного краю» та повторення уже пройденого матеріалу. При цьому треба врахувати, що частина часу кожного 45-хвилинного уроку йде на організаційні моменти та перевірку домашніх завдань, що складає приблизно 15–20 хвилин. Тож на безпосереднє вивчення художнього твору, тобто на «роботу з текстом», залишається 25–30 хвилин.

Зрозуміло, що при такій завантаженості програми письменницькими іменами і творами знайомство з ними може бути лише поверховим. Для учня успішне засвоєння такої програми з літератури означає засвоєння певного фактажу, який стосується основних фактів біографії кожного з 30-ти письменників та основних змістових та формальних параметрів літературних творів (тема, ідея, жанр, головні персонажі та ін.).

«Вирощування» в учнів тріади тісно пов'язаних між собою компетентностей – **розуміння тексту, аналіз тексту, творення тексту** – потребує **інтенсивних** методів здобуття літера-

турної освіти, для яких характерне неспішне, уважне вдивляння у текстову тканину літературного твору, без чого неможливо досягнути ні закодованих у них художніх смислів, ні розуміння тих засобів, які ті смисли породжують.

Інтенсивні методи – це різні способи занурення у змістові глибини тексту, це навчання **глибокого** прочитання твору. І якщо взяти до уваги цілком справедливую думку відомого американського педагога Дуга Лемова, що навчати розумінню тексту «вкрай важко, тому що ця здібність включає у себе дуже багато різних аспектів», то таке навчання потребує багато часу. Бо ж аналіз та інтерпретація тексту здійснюється складними навчальними технологіями, що вибудовуються на методах «повільного (чи ж **пильного**) прочитання», вдивляння у текст крізь «вічко мікроскопу». Окрім того, багато часу потребує навчання умінню аналізувати художній твір, а також створювати аналітичні тексти. Саме тому теперішня шкільна програма з літератури є абсолютно несумісною із завданням розвивати в учнів розуміння тексту, а також прямо обумовлене цією компетентністю уміння аналізувати текст і творити його.

Тож усе сказане і пояснює чинники того когнітивного дисонансу, який виникає з тієї очевидної несумісності шкільної навчальної програми з літератури та головних компетентностей, які покликана вирощувати в молодих українців літературна освіта.

Не будемо зараз аналізувати причини, які досі змушують ставитися до навчального предмету з літератури як до мініісторії літератури, що саме собою змушує наповнювати програму великою кількістю письменницьких імен та творів. Відрадно, що останнім часом все більше чути голосів про необхідність шукати нові підходи до формування програм з літератури – мається на увазі потреба у скороченні кількості імен та творів, що дасть можливість поступово перейти від екстенсивного до інтенсивного способу навчання. Це засвідчує, що проблема

визріла, і що її помітили. Надалі – непростий шлях її вирішення.

При таких темпах та мінімальному часі, що відводиться на вивчення кожного твору, ні про яку результативну «роботу з текстом» не йдеться. Але ж парадокс полягає в тому, що головна компетентність учня, яку має виховати школа на уроках літератури, це якраз і є те, що називається «розумінням тексту». Успішність уроку літератури залежить від того, чи спроможний вчитель домогтися, аби учень, сприймаючи художній текст, пережив, за словами Василя Сухомлинського, *радість відкриття*.

У вчителя, який має достатньо навчального часу на розгляд високохудожнього тексту, є лише одна можливість домогтися, щоб учні пережили таку радість – допомогти їм відкрити для себе багатство смислів, тобто «безліч думок, уявлень та пояснень» (Л. Толстой), що породжує цей текст, привабливу глибину його «безодні смислів». І тут не обійтися без повільного прочитання окремих фрагментів твору, на який буде уміло наведений «мікроскоп». Без цього методу неможливо навчити учня розумінню тексту. І не шкодуймо часу для цього, бо, якщо учень переживе радість відкриття, радість здивування, то цей момент, будьмо певні, запам'ятається йому надовго і назавжди виховає в нього потяг до книжки.

Коли ми нарешті дочекаємося в освіті «свого Вашингтона» і будемо поволі досягати шедеври української класики, що виховуватимуть в учнів шляхетні почуття і розкриватимуть дивосвіт рідного слова; і тих класиків новітньої літератури буде в програмі не 32, а всього 7–9; і коли завдяки інтеграції предметів на українську словесність щотижня буде виділено 4 години – ось тоді наші вчителі зможуть виховувати у майбутнього громадянина природний потяг до книжки як до джерела знань і духовності. І будьмо певні, що та катастрофічна ситуація, коли половина народу не бере в руки книжку, поволі буде змінюватися на краще.

Микола ВАСЬКІВ

український
літературознавець, педагог,
доктор філологічних наук,
професор

МІСТИЦИЗМ І ВІЗІЙНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТНІ РИСИ ІДІОСТИЛЮ ПАВЛА МОВЧАНА

У передмові до книги перекладів із Магтимгули Пирагі (Махтумкулі Фрагі) Павло Мовчан акцентував увагу на тому, що значна частина митців отримує власний дар не із власної волі.

«Виконавці героїчного епосу «Манас», наприклад, одностайно стверджують, що обрали свою професію не зі своєї волі, а тому що їм уві сні явився Манас і звелів оспівувати його подвиги. Манасчі та бахші одержимі піснею, і тут чути далеке відлуння минувшини, коли древній озан чи бахші був не лише оспівувачем, а й шаманом, заклиначем, як мудрий Коркутата. А ось як описує Махтумкулі початок своєї творчості в одному зі своїх віршів: «Опівночі явилися мені чотири «вершники». Він говорить, що до нього уві сні з'явилися пророки і святі, які благословили його, піднесли в чаші трунок, завдяки якому поет почав проникати в усі глибини світу. Вони таким чином дали йому творчий дар, що дозволив поетові осягати суть речей і напучувати людей на правильний шлях» [13, с. 404]. Отже, незбагненна ірраціональна сила надає їм можливість проникати внутрішнім зором туди, куди зір зовнішній заглянути неспроможний, як неспроможний це зробити й найпотужніший інтелект.

Можна було би це спостереження поета-дослідника тлумачити як визначення певного кластеру митців, до якого належав і Магтимгули. Оскільки передмова була до перекладів туркменського класика українською мовою, то це не більше як одна з домінантних рис творчості Пирагі. Проте знаємо також, що П. Мовчан брався за переклади творів тих поетів, яких уважав близькими для себе, співзвучними з його внутрішніми мелодіями («Треба визначити напругу оригіналу. Одне слово, перекладач повинен враховувати експресивний компонент вірша, який є складником творчої поведінки. І таким чином виявляти свою сумісність або несумісність із автором. Не можу собі уявити, щоби Маяковський узявся перекладати Ередія або Леконта де Лілля. І цілком зрозуміло, чому Рильський перекладав, і настільки блискуче, Пушкіна, Міцкевича, Гете... Проблема вибору надзвичайно важлива у практиці перекладу <...> Випадковість – майже злочин. Усеїдність – ще більший. У поетичному перекладі не може бути майстрів на всі руки, майстрів необмеженого регістру – в таких не вірю. Перекладач – свідок, а свідоцтво його насамперед повинно бути правдивим» [13, с. 186]). Можна, отже, припускати, що таким опосередкованим чином поет також характеризує самого себе як митця. І якщо уважно вчитатися в публіцистич-

ні, культурологічні тощо тексти Павла Мовчана, то таки будуть траплятися відповідні думки, які стосуються вже самого митця.

«А ще в тобі відкрились додаткові джерела зору. Ти вже спроможен бачити те, чого раніше в метушні і не міг добачити: над тобою і поперед тебе шугають янголята...» [14, с. 95]. Нібито і про Мовчана, нібито і про когось іншого чи про всіх загалом. Та ось ще дитячі спогади поета, коли випадково з іншими ровесниками він відкопав «ідеальної форми кам'яну сокиру». «Передавали її з рук у руки, нарешті сокира, ще мокра, вилискуючи на сонці, лягла й на мої маленькі долоньки. Я відчув щось незвичне, незвичайне й, немов уві сні, почув хлюпотіння води, що омивала крейдяну гору, вловив пташині переспіви в ясному небі. Лише через роки й роки збагнув: то мені передалася енергія часу, сила духу нашої історії» [19, с. 217]. В усних спогадах П. Мовчан постійно підтверджує, що такі пасажі стосуються таки і його.

Основним «передавачем» ірраціонально-містичної інформації й енергії він вважає вологу й переповідає дитячі враження про таке передавання, які корелюють із історіями про джерело творчого дару манасчи чи Маґтимґули Пираґи. Найчастіше, за спогадами Мовчана, це траплялося тоді, коли випасав худобу в туманну погоду й коли разом із вологою висотувалися із землі незрозумілі постаті чи то в обладунках часів Русі, чи то фігури козаків, чи маревні образи значно давніших часів. Самі лише назви доволі-лишніх річок і споглядання їх викликали й викликають досі відповідні маревні видива. Значною мірою це стосується й інших односельців поета, про що він пише у «Витоках». Мовчано-ві земляки були твердо переконані, що минуле незримо присутнє поруч, що добрі та злі сили з паралельного світу час від часу прориваються в реальність, і це не лише демонологічний світ, а й справдешні земляки з містифікованого минулого. Про це часто йдеться у «Витоках», тому не будемо повторюватися.

У тих-таки «Витоках» П. Мовчан вибудовує цілу відповідну власну теорію містичного нерозривного зв'язку мешканців українських теренів із довкіллям, яке вбирає в себе багатовікову історію й культуру колишніх поселенців-предків. «<...> наскільки незвичайна наша, насичена різними енергіями земля, яку лише ми і спроможні сприймати у її повноті самопрояву? Вона, земля, зберігає таємниці, зберігає інформацію, яку чужинці-заволоки ніколи не вичитували і не вичитають ані зі снігів, ані з маревних з'яв, ані з розлитих у повітрі голосів...» [14, с. 95]. І далі пояснення, що цей зв'язок виявляється насамперед у підсвідомих, містичних, ірраціональних формах: «Інформація, не маючи засобів зв'язку, передавалася безпомильно че-

рез сновидіння, видіння, провіщення, спалахи образів, стиски серця, шум у голові чи дзвін у вухах...» [14, с. 136].

Рівень відчуття інформаційно-енергетичної спорідненості українців і українських теренів може бути різним, одні не зважають на незрозумілі видива чи сновидіння, інші роблять спробу усвідомити й посилити їх. Зосередженість притаманна небагатьом, і поет Мовчан належить до них. «І лише напруживши уяву, можна почути голосіння, завивання похоронних труб і сурем, казання жерців-волхвів, іржання коней, ревіння волів, тупіт копит, гуркіт тулумбасів... Здвиг людей, мурашине роїння копачів... Тризна. Матеріальне начиння <...> свідчить про трансцендентний шлях душі померлого на далекі планети. Мандрівка у вічність, яка триває вже багато-багато віків. <...> Незважаючи на матеріальне оточення, яке супроводжує людину, зв'язок із Всевишнім триває вічно» [14, с. 142]. «І, заплющуючи очі на відлюдді, можна було бачити в присмерках, як маревні вози котяться цими урвищами, а на них сидять в дивних полотняних сорочках, а на головах солом'яні брилі, – привиди...» [14, с. 227]. Зрештою поет стверджує, що відчуває власну відповідальність за «озвучення» відчутого, за донесення його до сучасників, аби зробити нерозривною нитку часів. «Ти – сполучувальна ланка поміж тим, що було і що буде... Нитка часу тчеться і через тебе» [14, с. 233].

У зв'язку з цим маємо серйозні підказки й підстави, аби вважати притаманним для багатьох поезій Павла Мовчана містично-візійного характеру. Дослідники творчості поета чомусь не акцентували увагу на цій, таки одній із домінантних, рисі його творів. Хоча побіжні зауваги, наближення, відчуття містичності й візійності були в низці публікацій. Можливо, причиною цього є негативне ставлення міметичних в основі теорій критичного й соціалістичного реалізму до містики й містицизму, що має інерційну тяглість і в роки незалежності.

Хоча це лише припущення, бо у багатьох працях і довідниках часів незалежності маємо досить виважену характеристику містики, містицизму, містичного у філософії та мистецтвознавстві. Зрештою, за радянських часів неупередженістю характеризується визначення містицизму у «Словнику іншомовних слів»: «Містицизм – 1) У широкому розумінні – погляди й уявлення, які приписують природним і суспільним явищам; надприродне, таємниче, недоступне пізнанню і поясненню начало. 2) У вузькому розумінні – релігійно-філософські концепції можливості безпосереднього спілкування людини з надприродними силами – богами, демонами, духами тощо» [Слов, с. 550]. Але слово «містик» має переважно негативне тлумачення: «людина,

що вірить у надприродне, в чудеса; забобонна людина» [Слов, с. 550].

«Містицизм – 1) Визнання надприродної сутності явищ природи. 2) Релігійно-філософська світоглядна концепція, яка виходить з того, що справжня реальність недосяжна для розуму і розкривається лише шляхом інтуїтивно-екстатичного (надчуттєвого) опанування у містиці – практиці безпосереднього єднання з надприродним, трансцендентним. Містицизм бере витoki в архаїчній магії, шаманстві; у філософії формується лише тоді, коли виникає поняття трансцендентного Абсолюту, а в індивідуальній свідомості починають чітко розрізнятися логічний та інтуїтивний (іраціональний) способи пізнання» [Кар, с. 386].

«У доктринах новітніх релігійних і духовних течій друг. пол. ХХ ст., а також деяких наукових напрямках (напр., трансперсональній психології) спостерігається поєднання містицизму й елементів наукової картини світу» [Кар, с. 386]. «Значне поширення містицизму у країнах Сх. Європи в період постсоціалізму становить реакцію на попереднє суто матеріалістичне та раціоналістичне світосприйняття» [Кар, с. 386].

У «Літературознавчому словнику-довіднику» Ю. Коваліва, наприклад, маємо цілком виважену характеристику цих понять під гаслом «Містичне», вияв містичних мотивів у творчості зарубіжних і вітчизняних релігійних діячів, філософів і письменників.

Містичне характеризує «проблеми надчуттєвого способу онтологічного пізнання та його наслідків. Стан містичного відокремлюють від звичайного душевного піднесення, оскільки містичний настрій виповнюється об'єктивним змістом. <...> Індивід переживає містичне як достеменну дійсність, що набуває химерного вигляду. При цьому зовнішній досвід досягається шляхом видіння (звернімо на це увагу. – М. В.), внутрішній – пов'язаний зі специфічними психофізичними переживаннями. <...> Містичне було джерелом художньої творчості, його пов'язували зі специфічним хронотопом, внутрішнім осяянням, натхненням, що поривається до іншого світу, втілює епістемологічні можливості богопізнання, осягнення космології, коли антитетична демонізму божественна духовність сприймається як любов» [11, с. 52–53]. Прикро, що перелік «містиків» в українській «материковій» літературі завершується Яковом Савченком, а в діаспорній – Емою Андіївською, не поширюючись на ближчих до нас за часом письменників. Якщо ж уважний читач прикладе наведені вище цитати про «Містичне» до поезії Мовчана, то зі здивуванням зауважить, що вона досить повно вкладається в окреслене означення поняття.

І відчуття цього, як уже зазначалося, було в дослідженнях науковців. Ось спостереження

Миколи Жулинського: «Біль Мовчана екзистенційний, визрілий на неможливості досягнути розумом неосяжне – час, простір, всесвіт, вічність та виразити естетичні переживання світу й себе самого в цьому світі» [7]. Можна би продовжити, що попри «біль» Мовчан прагне таки у віршах «досягнути розумом неосяжне». М. Жулинський, відповідно, констатує прагнення поета вийти за межі «неможливості». «Він знає, усвідомлює, що світ пізнається завдяки, за Спінозою, двом доступним нам вимірам – простору й часу, проте, вірить поет, є ще інші виміри світу. Але як до них досягнути, як перейти через межі часу і простору? І чи це можливо? <...> судилося йому та їм помалу таки перейти «простір безмежний». Йому – завдяки Слову» [7].

Про прагнення вийти за межі міметичної «дійсності», досягнути неосяжне писав ще далекого 1969 року Олександр Дейч («<...> П. Мовчан за своєї обдарованості й багатой уяви, що легко переводить поета зі сфери реального світу в тривожний і збуджений світ фантастики снів <...>» [5, с. 279], тут ще раз буду акцентувати увагу на «снах». – М. В.). Того самого року про наполегливі спроби Мовчана в поезії заглянути «за край» реального світу писав Леонід Череватенко: «Рух дає насолоду автору, але радує він і нас: усе ллється, міняється, оновлюється, сполучається, перехрещується, видозмінюється, і ніяк уже побачити цьому край, аж втрачається будь-яке відчуття реальності – просторової, часової, всякої. Контури розмазуються, розпливаються. Дійсне розчиняється в уявному» [23]. Через 45 років майже про те саме йтиметься у Володимира Базилевського: «Його – звільнення речей від зовнішнього. Намагання заглянути по той бік ватерлінії. Побачити невидиме, ослувити безсловесне, озвучити німе, дати ім'я невідомому й у такий спосіб урівняти його у правах із відомим» [2].

Далі – більше. Є окремі конкретні відсилання до типології чи й літературних контактів творчості Павла Мовчана і його предтеч містиків. Ось, наприклад, що пише Георгій Філіпчук: «Яким ти є, так ти і бачиш», – писав видатний шведський учений, містик і філософ Е. Сведенборг, ідея якого Павло Мовчан часто «перекладає» для українського ладу. Бо людські спільноти складені зі своєрідних знаків та звуків і кожна має свій алфавіт і мелодію. Цьому внутрішньому світу ще у XVIII ст., на зорі творення національних держав, Сведенборг надав найвищого статусу, не обмежуючи, а розширюючи його у трьох сенсах: земному, духовному і небесному. Саме у цьому видимому і невидимому космогонічному просторі Всесвіту відшукує Мовчан гніздо життя для України» [21]. Продовженням його міркувань-спостережень можуть бути слова вже вищезгаданого М. Жулинського: «Сам

поет у своєму прагненні найточніше, найвиразніше й найобразніше передати особисті духовні й психологічні переживання доповнює свою і так багату словесну «симфонію звуків» (П. Флоренський) власними лексичними новотворами заради витворення тієї, за Борхесом, «абетки символів», без якої не відкривається вповні неповторність образного самовираження» [7]. Шкода, що далі загальної констатації окремих рис містичності поезії Мовчана, її зв'язку з містицизмом попередніх епох дослідники не йдуть, зрештою, так і не застосували поняття «містична» до лірики Мовчана.

Вияток становлять Дмитро Чистяк і його співавтор Юрій Мосенкіс, які чітко пов'язували лірику й ліро-епос Павла Мовчана з тяглюю протягом навіть не століть, а тисячоліть традицією містицизму, з його прагненням досягнути надчуттєве теж через ірреальне. Значною мірою це можна пояснити творчою спорідненістю Д. Чистяка-поета і дослідника містичних первнів у літературі з Мовчаном-містиком. «<...> коли автор на завершенні збірки «Сіль» у вірші «Взаємне віддзеркалення» зауважує, що «на відстані любові» «світло з світла виника / і відбиває близнюка», за цим ліричним спостереженням – і платонівські ідеологеми Ейдосів та Андрогіна, підсвічених Божественним Благом, і еманация Єдиного у неоплатоніків, і кабалістичне світло Дерева Сефірот, і патристична тріада Преполого, Прекрасного і Пресвітлого, й відлуння законів аналогій у численних езотеричних течіях, і прадавнє відчуття душі як частини циклічного сонячного бога в українській міфології...» [17, с. 3]. Ці спостереження про глибинну близькість поезії П. Мовчана з містичними вченнями й теоріями далекого минулого далі отримують логічне узагальнення.

«Попри мінливі метаморфози, трагічну боротьбу в різноманітних просторових і часових координатах, духовні сили, закладені в Людині, – постають проекцією вищих духовних структур за умови гармонізації подібного подібним» [17, с. 3]. Отже, йдеться не просто про окремі вирази містичних мотивів, а про загальну характеристику творчості українського поета, який, попри тривалу еволюцію, різноманітність мотивів, образів, їх словесно-ритмічне оформлення, прагнув через предметність матеріального світу проникнути за її грань і досягнути вищого, духовно-ірреального, світ.

Д. Чистяк і Ю. Мосенкіс (можливо, через короткий обсяг статті) не зазначають, як, якими шляхами реалізується містицизм у поезії П. Мовчана. Спробуємо зробити це за них. Попри відсилання дослідниками до Платона, патристики, Е. Сведенборґа, П. Флоренського, Х.Л. Борхеса та ін., ми розуміємо, що містицизм поета Мовчана не може спиратися на якісь ло-

гічні постулати, ланцюжки, цитування священних текстів тощо. Це має бути не розказування, а показування, творення художніх образів, картин і через них – проникнення автора й читачів у невідомий світ, досягнення цього світу. За аналогією можемо згадати Магдалину Ласло-Куцюк, яка, аналізуючи газетну добірку віршів П. Мовчана у порівнянні з ученнями відомих філософів, довела, що філософська поезія докорінно відрізняється від власне філософії як іманентною образністю, а не аргументами і судженнями, так і багатозначністю й невичерпністю інтерпретації [10].

Містицизм П. Мовчана знаходить вияв у тому, що образи й картини в його поезіях постають у формі візій, видінь, чи радше є породженнями цих візій. Про те, як зринали й заповнювали поета ці видіння, вже йшлося у відтвореному дитячому спогаді, коли первіснообщинна сокира немов уразила блискавкою свідомість (і несвідомість) хлопчика. Тепер митець згадує, що такі видива неодноразово струшували його, зроджували поетичні рядки, й він змушений був гарячково шукати папір і ручку чи олівець, аби їх зафіксувати. Коли ж не було змоги саме зараз записати раптово зроджені вірші, то автор (медіум) багаторазово проговорював їх подумки, щоби вивчити напам'ять і таки потім перевести в писані тексти. Можемо підозрювати, що попередньо були довші чи коротші роздуми з певного приводу, переживання різних емоцій і почуттів, накопичення вражень, які потім раптово виливалися у вірші як вияв чи голос вищих сил (чи не так писалися Євангелія і Коран?). Візії й досі зринають у мозку Павла Михайловича, та можемо лише шкодувати, що в нього, за його власним зізнанням, уже не спалахує прагнення терміново перенести їх на папір.

Багато знавців та дослідників поезії П. Мовчана дивуються, чому лише один твір із першої збірки «Нате!» (1963) потрапив до вибраних поезій тритомника. Зізнаюся, таке здивування не раз навідувало й мене. Потім знайшов собі пояснення: у першій, сповненій оптимізму й життєствердності («Ми – життєлюбів»), збірці Мовчан був таким «як усі», його голос уплітався в загальний хор шістдесятництва й часто губився там. Вірші ж, які виламувалися із загального хору (наприклад, «Білі чоловічки», які так вразили В. Голобородька через кілька років після журнальної публікації твору й запам'яталися йому на все життя [4]), до збірки не потрапили (ще одна прикрість – вони не потрапили й до Мовчанового тритомника). Неповторним, «справжнім» Павло Мовчан постає перед читачем у другій збірці – «Кора» (1968), в якій на зміну загальному міметичному життєствердженню першої збірки приходять і візійне життєствердження, тепер уже драматичне, а то й трагічне.

На початку збірки диптих «Сон» два фантазмагоричні видіння сюжетно чи образно ніби не поєднані між собою. У першій частині диптиху ще є ліричне «я», якому мариться плетиво сновидінь, якихось тіней чи то власного, чи загального минулого, які тривожать його, фізично відчутні («Уже нишпорять нишком по шерхах щоках, / Відкривають повіки і вії ламають, / Проникають в зіниці <...>» [15, с. 11]). Можна би подумати, що тіні – це і є сон. Проте в кінці першої частини диптиху вони парадоксальним чином протиставляються: тіні ведуть «я» «в нову путь.../ В сновидіння, в свою протилежність глибоку» [15, с. 12]. Отже, візії постають у формі снів, сновидінь, але це щось докорінно інше від повсякденного беззмістовного сну.

Потім у творчості Мовчана буде ще не один твір зі словом «сон» у назві: «Сон» (зб. «В день молодого сонця»), «З поля днів, уві сні, що наснився давно...» (зб. «Поріг»), «І сон розгадюю вві сні...» (зб. «Поріг»), розділ «Сон» із поеми «Мури» (зб. «Відбитки»). Як тут не згадати три твори з назвою «Сон» і акварель «Сон бабусі та онуки» Тараса Шевченка, які теж постають як видіння, візії? Недаремно О. Хоменко зазначав, що поет прагне «<...> підтримувати якесь жевріння залишків “високої візійності” своїх попередників» [22] (шкода, що ця теза, як і в багатьох інших дослідників, не знайшла подальшого розгортання). А ще можна назвати чимало інших назв творів Павла Мовчана, які вказують на те, що йтиметься не про відтворення побаченого-почутого, а про інший світ, відмінний від реально-го. Це ніч, яка тісно корелює зі сновидіннями: «Про ніч», «Ця тиша – наче плач дитячий серед ночі...», «Нічний дух» («Поріг»), «Під новорічну ніч (Спогад)» («В день молодого сонця»). Часто поет нам дає безпосередні вказівки на «потойбічний», «інший» характер зображуваного: «Через товщу простору та часу» (зб. «Жолудь»), «Проступаючі малюнки» (зб. «Поріг»), «Той світ придумав я?», «Це море-степ?.. Чи море полудневе?..», «Я сам пройшов крізь себе», «Погляд крізь магічний кристал» (зб. «Осереддя»), «По цей бік явини» (зб. «Відбитки») тощо.

До цього можна додати дитячі спогади, зрештою будь-які спогади, які є радше теж відтворенням поетових візій, ніж реальних подій: «Спогад» (зб. «Пам'ять»), «З дитинства», «Казка» (зб. «Досвід»), «За мотивами казки», «Перетинаючи Сирію» (зб. «Поріг»). Розмитість реальності, за якою прозирає щось інше, значно суттєвіше, творять часті в поезіях П. Мовчана сутінки («У сутінках і трави сутеніли...» («Жолудь»), а ще туман, дим. Не менш часті в версах поета дощі змивають поверхове, видиме, наносне і творять пелену, розмитість («Віддзеркаливсь в снігах і розмивсь...», зб. «Жолудь»), за якою поет прозирає фрагменти іншої «реальності».

Зрозуміло, що в рядках Мовчанових поезій безмірно більше, ніж лише у назвах творів, «сну», «сновидінь», «туману», «дощу», розмитості межі реального з нереальним: «течуть, неначе плями, сні»; «у надри снів, в незміряну глибіню / так падаєм – аж хрускотіння чути»; «і срібний сон скотився із-під вії»; «Ідол п'яний / Трьома міцними снами снів»; «Немов Сон перетятий стрепенується»; «Сонна хвиля штовхала його в далечінь»; «Стегна в воду заглиблені, ні, не в воду, а в сон»; «Розірве сон, немов німоту, слово»; «Вогонь дрімає цілоденно»; «То сонний Сон вертає вже додому»; «видива химерні»; «та крізь дрімому чути іржання»; «Профіль берези розмитий густою сльотою». Усі ці приклади взяті ледь не навмання з перших збірок поета, і їх можна наводити до нескінченності.

А над усім домінує пам'ять, яка й у житті реальному часто доповнюється якимись видіннями. У крайньому разі дружина поета Любов Голота стверджує, що спогади Павла Михайловича дуже цікаві, яскраві, сюжетні, але не в усьому збігаються з тим, що було насправді. Проте вони набагато краще відтворюють буття, сутність речей і явищ, ніж якби були детально скрупульозним відтворенням того, що «справді» було. Як зроджуються картини іншого буття в поезії П. Мовчана під впливом «голосу пам'яті», інтерпретує М. Славинський: «Цей вірш («У попелі білім, в руйновищах білого царства...» – М. В.) – про подорож ліричного героя попелищем пам'яті. Про те, як звідкись із далеких літ його гукає далекий голос (це, до речі, один із суто «мовчанівських» мотивів). Про те, як крізь цвинтарне небуття долинає до героя його ім'я і звідкись із глибини прожитого напливає ранкове вікно, «і світло лежить на долівці, немов полотно». Одне слово, це ява того, що, мовлячи словами Лесі Українки, «в серці не вмирає». Того, що тримає на світі українську людину в її духовних координатах» [19].

Поштовхом, очевидно не завжди контрольованим, до відтворення видів може стати візуальний контакт із картиною, фотокарткою, часописом тощо («Пожовкла дитяча фотокартка» й інші поезії з циклу «Фотокартки» (зб. «Календар»), «Стара газета» (зб. «Осереддя»), цикл «Гравюри Георгія Якутовича» з уже згадуваними тінями в назвах поезій, а ще й туманами (зб. «В день молодого сонця»). Загалом твори живопису, музики були часто винесені в назви поезій П. Мовчана і стали поштовхами до виходу далеко за межі окресленого цими творами. Показова в цьому сенсі історія з поезією «За картиною Едварда Мунка «Крик». Поет зізнається, що полотно Е. Мунка було обрано для твору і його назви принагідно, аби хоч якось приховати український контекст розгорнутої візії. Зрештою, читачі у «штатському» були дуже фахо-

вими, й спробу приховати за іменем Ван Гога трагічність українського буття в поемі «Відчай» вони вміло відчитали й поему відсторонили від друку на довгі роки.

Але повернімося до диптиху «Сон» із другої Мовчанової збірки «Кора», до другої його частини. У ній ліричне «я» зникає повністю, уже звично розмивається чи, у кращому разі, зливається з образом скрипки (перехідний етап злиття ліричного «я» зі скрипкою як із коханою відтворений у поезії з тієї самої «Кори» – «Волосся скрипки, наче хміль...»). І тут знову виходимо на візійність

поезії Павла Мовчана. Так, втілення в інших осіб, персонажів, у різні предмети й опредмечені абстрактні поняття, «промовляння» від їх «імені» іманентні для лірики, отримавши наймення рольової лірики. Та в поезіях П. Мовчана повністю зникає межа між «голосом» автора й «рольовим» «голосом», даючи не створені інтелектом логічні картини, а саме ірраціональні власні візії-види-ва від повного вживання в інших осіб чи в інші предмети.

(Продовження статті у наступному номері).

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. Енергія чистого кольору: Розписи церкви Покрова Пресвятої Богородиці в селі Липівка (2014–2022) // Антиквар : журнал про мистецтво та колекціонування. 2022. № 4 (127). С. 21–27.
2. Базилевський В. Розтин і зшивання матері // Слово Просвіти. 2014. 17–23 липня. № 28.
3. Гитович И. «Слово суще, лукавое, спасительное...» // Мовчан П. Желудь : стихотворения и поэмы. Москва : Художественная литература. 1990. С. 3–12.
4. Голобородько В. Так твориться незриме братерство поетів // Слово Просвіти. 2019. 11–17 липня. № 28 (1028). С. 7.
5. Дейч А. Мир поета : рец. на: П. Мовчан. Кора : вірші. Українською мовою. Київ : Молодь, 1968 // Дружба народів. 1969. № 9. С. 278–279.
6. Дзюба І. Цілюща сіль самопізнання // Мовчан П. Сіль : поезії. Київ : Український письменник, 2013. С. 5–29.
7. Жулинський М. Пастир Слова // Слово Просвіти. 2019. 11–17 липня. № 28 (1028).
8. Ковалів Ю. Натурфілософські портали Павла Мовчана : рукопис розділу до «Історії української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : підручник : у 10 т. Київ : ВЦ «Академія», 2013.
9. Кордун В. Любов життю тотожна... : роздуми про поетичний світ Павла Мовчана // Вітчизна. 1989. № 10. С. 182–186.
10. Ласло-Куцюк М. Про філософічність поезії : нотатки про добірку віршів Павла Мовчана // Прапор. 1989. № 10. С. 177–184.
11. Літературознавчий словник-довідник у двох томах. Том 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 624 с.
12. Медвідь Л. Головний арсенал художника Анатолія Криволапа // Антиквар : журнал про мистецтво та колекціонування. 2022. № 4 (127). С. 6–10.
13. Мовчан П. Вертикаль слова : про час, у якому жив, і про людей літератури і мистецтва : статті, передмови, інтерв'ю / ред-упор. М. Васюків. Київ : Ярославів Вал, 2022. 608 с.
14. Мовчан П. Витоки // Мовчан П. Український формат : збірник статей, есеїв, виступів. Київ : Просвіта, 2018. С. 94–242.
15. Мовчан П. Твори в трьох томах. Том I. Голос : поезії. Київ : Просвіта, 1999. 640 с.
16. Мовчан П. Твори в трьох томах. Том II. Межовий камінь : поезії. Київ : Просвіта, 1999. 536 с.
17. Мосенкіс Ю., Чистяк Д. Павло Мовчан: Космос і Слово, «і зоряна – в душі – речовина...» // Слово Просвіти : всеукраїнський культурологічний тижневик. 2019. 11–17 липня. № 28 (1028). С. 1, 3.
18. Слабошпицький М. «Біжучу мить бери в майбутній час...» // «Слово Просвіти». 2009. 16–22 липня. № 28.
19. Славинський М. Павло Мовчан: «Навіть звичайна абетка – це своєрідний відбиток зоряного неба» // Славинський М. Колеги: Шляхи та роздоріжжя. Київ : Дивосвіт, 2014. С. 209–224.

Лариса БОСЮК

провідний методист
науково-методичного відділу
Кіровоградської
обласної бібліотеки
для дітей ім. Т. Г. Шевченка

ФАХОВИЙ РІСТ БІБЛІОТЕКАРІВ – НОВИЙ ФОРМАТ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ЗРІЗ

Одним із важливих елементів будь-якої професії є її постійне вдосконалення. Сьогодні, в умовах обмежень, популярними формами щодо підвищення фахової компетенції є різнопланові онлайн-проекти, завдяки яким навчальні аудиторії значно розширилися.

Не були осторонь таких навчань і спеціалісти дитячих бібліотек Кіровоградської області. Про це свідчить аналіз обласного соціологічного дослідження «Фаховий ріст бібліотекарів – новий формат», здійсненого науково-методичним відділом Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка.

У дослідженні взяли участь 77% керівників дитячих бібліотек області.

Анкетною дослідження передбачалося 10 запитань, відповіді на які не лише показали загальну картину професійних навчань у режимі онлайн, а й дозволили проаналізувати їх результативність.

Загалом за останні два роки до професійних навчань долучилися 86,3% фахівців, з яких 55,8% – отримали сертифікати про підвищення кваліфікації. Дитячі бібліотекарі взяли участь у 167-ми навчаннях, серед яких 64 вебінари, 39 тренінгів, 19 семінарів, 11 науково-практичних конференцій та 34 – інші заняття. До останніх, зокрема, увійшли такі дистанційні форми, як воркшоп, хакатон ідей, «круглий стіл», майстер-клас, марафон, презентація, школа, проблемно-цільове навчання, форум, професійне спілкування, панельна дискусія, zoom-зустрічі тощо.

Які платформи використовували спеціалісти для здобуття знань? Це, насамперед, вже добре відомі ZOOM – 60,1%, YouTube – 26,4% та освітні платформи: Дія. Цифрова освіта – 58,7%, PROMETHEUS – 17,5%. До інших 37,3% респондентів віднесли ВУМ (Відкритий Університет Майдану), EdEra, Euro Quiz, Together, Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності, Youth MediaLab (платформа шкільних та молодіжних медіа України).

Організаторами навчань, до яких долучилися наші бібліотекарі, були Національна бібліотека України для дітей, Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, УБА, Український інститут книги, Міністерство культури та інформаційної політики України, ВУМ, ГО Агенція сталого розвитку «Хмарочос». Також до організації були дотичні ГО «Кременчуцький ІПЦ «Європейський клуб», ГО «Форум видавців», ГО «Фундація «Відкрите суспільство», Good Silent Party, GURT RC (РЦ розвитку громадських організацій «Гурт»), «Дія. Цифрова освіта», House of Evrop, Euro Quiz, Проект «Інформаційна підтримка мереж ЄС в Україні», методичні служби місцевих, обласних бібліотек Кіровоградщини, а також Запорізької, Луганської ОУНБ, Open School in UA, Спільнота для навчання та викладання «Вище», Спільнота «Grant management», ТОВ «ХУАВЕЙ УКРАЇНА спільно з соціальним підприємством «ДивоГра».

Які джерела допомагали фахівцям знаходити інформацію щодо підвищення кваліфікації? Це, по-перше, відомості від методичних центрів бібліотек різного рівня, що у підсумку склали 46,0% від загальної кількості відповідей респондентів. Друге місце посідають різні е-ресурси мережі «Інтернет», які вже згадувалися вище — 24,0%. Далі виділяємо інформаційну підтримку мереж ЄС в Україні, ГО Агенція сталого розвитку «Хмарочос», УБА — 11,5%, сайти: НБУ для дітей — 6,7%, НБУ ім. Ярослава Мудрого — 0,4%.

Серед відповідей на запитання: «До яких із зазначених інформаційних джерел найчастіше звертались бібліотекарі?» та «Де було цікавіше й корисніше?» відсотковий розподіл виявився дещо іншим: інформаційна підтримка мереж ЄС в Україні (39,8%), бібліотечні методичні центри (36,3%), різні е-ресурси мережі «Інтернет» (31,8%); ГО Агенція сталого розвитку «Хмарочос» (17,7%), сайти: УБА (14,1%), НБУ для дітей (6,2%), НБУ ім. Ярослава Мудрого (1,8%).

Які ж практичні результати програмних занять для бібліотекарів? Участь у різних навчальних заходах надала змогу бібліотекам стати офлайн-хабами, відкрити європейські куточки «ЄС на книжковій полиці» у своїх бібліотеках, втілити авторські інформаційні продукти в онлайн-просторі,

генерувати тематичні онлайн-мапи, створювати рубрики, виставки та вікторини на різних цифрових платформах; записувати аудіокниги, удосконалювати навички зі створення буктрейлерів, редагувати бібліотечні сторінки у соціальних мережах, здійснювати роботу з фондами та бібліотечною документацією і навіть оновити інтер'єри закладів.

Звичайно, отримані знання допомогли бібліотекарям в організації і проведенні заходів для користувачів-дітей та дорослого населення громади. Нприклад, благодійні акції для дітей з особливими потребами; відеокруїз «Hello, Європа»; он/офлайн-заняття з комп'ютерної грамотності, програмування та робототехніки у форматі 3D-технологій; створення електронних ресурсів: геокешинг «Мандри за синьою водою» та мандрівка «Сім чудес нашого краю»; ділова гра «Спілкуємося у соціальних мережах»; відеозаклик «Годі нудьгувати — час книжку читати!» тощо. У середньому кожною бібліотекою проведено 8 схожих заходів.

Отже, дослідження надало можливість оцінити прагнення дитячих бібліотекарів до самоосвіти та професійного розвитку. А здобуті знання та навички, підтверджені отриманими сертифікатами, вказують на бажання фахівців надолужувати втрачене під час обмежень, пов'язаних з пандемією і війною, та розширювати професійний кругозір.

Яскравим прикладом є навчання дитячих бібліотекарів з м. Олександрія, які за два роки взяли участь у 481 занятті та отримали 202 сертифікати. У цьому контексті доречно навести вислів одного з респондентів дослідження: «Усі заходи (навчання) були цікавими і несли корисну інформацію, яку ми впроваджуємо у свою щоденну роботу».

Вважаємо, що результати дослідження в цілому показали, як фахові навчання кадрів допомагають розширенню професійних контактів, пошуку нових пріоритетів та форм роботи, ідей співробітництва і сприяють розвитку та зростанню престижу дитячих бібліотек у соціокультурному просторі громад, удосконаленню організації бібліотечної роботи в умовах воєнного часу.

Ольга ПЕТРЕНКО

завідувач науково-дослідного відділу Національної бібліотеки України для дітей

КРАЄЗНАВСТВО В БІБЛІОТЕКАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

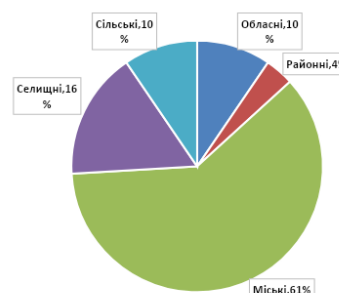
Краєзнавство завжди було та залишається важливим напрямом діяльності бібліотек для дітей. Актуалізація краєзнавчої роботи у бібліотеках для дітей сьогодні зумовлюється процесами утвердження нації та інформаційною безпекою українського суспільства.

Адже на тимчасово окупованих територіях загарбники намагаються знищити культурну ідентичність українців, грабуючи музеї та вилучаючи українську літературу з бібліотечних фондів, оскільки розуміють, що такі речі, як історія, пам'ять і розуміння минулого відіграють значну роль у формуванні світогляду громадян. Тож, краєзнавча функція діяльності бібліотек для дітей в умовах широкомасштабного військового вторгнення РФ в Україну набула підвищеного пріоритету та сприяє всебічному вивченню історії, культури, природи рідного краю, вчить українців не тільки любити свою батьківщину, а й знати правдиву історію про рідні землі.

З метою аналізу впливу трансформаційних змін суспільства на краєзнавчу роботу бібліотек для дітей та впливу бібліотечного краєзнавства на розвиток користувачів та громади На-

ціональною бібліотекою України для дітей (НБУ для дітей) у 2022 році проведено Всеукраїнське дослідження «Сучасний стан краєзнавчої діяльності бібліотек України для дітей». Співорганізаторами дослідження виступили 18 обласних бібліотек для дітей. Базами дослідження стали 189 бібліотек для дітей: 18 обласних бібліотек, 7 районних, 115 міських бібліотек, 31 селищна, 18 сільських бібліотек (див. діаграму 1).

Діаграма 1

Основний метод дослідження – онлайн-анкетування бібліотекарів-експертів та користувачів. Відповіді на запитання «Анкети користувача» надали 1388 респондентів. «Опитувальну форму бібліотекаря-експерта» заповнили 189 респондентів.

Основою краєзнавчої роботи бібліотек для дітей є формування та збереження фондів краєзнавчих документів, які включають в себе книги, статті, інші краєзнавчі документи, що висвітлюють історичні і культурні особливості регіону,

економічний стан краю та його екологічні проблеми, а також твори місцевих письменників, публікації про знаних людей краю.

За даними результатів дослідження, фонд краєзнавчої літератури в бібліотеках-базах дослідження станом на 01.01.2022 року складав у середньому 6,3% від загального документного фонду дитячих бібліотек. У бібліотеках для дітей Рівненської області цей показник – 15%, Вінницької та Волинської областей – 9,2%.

Фонди краєзнавчої літератури постійно поповнюються новими документами. Так, за останні два роки (2020-2021 рр.) бібліотеки-бази дослідження отримали 10413 примірників документів із краєзнавства. В нинішніх умовах їх поповнення здійснюється за допомогою матеріалів з місцевих ЗМІ у вигляді ксеро- і фотокопій, передруків матеріалів, виписок і вирізок із публікацій, а також відомостей, записаних від корінних жителів. Це інформація про історичні об'єкти, пам'ятки архітектури та видатних земляків.

Після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України особливо гостро постало питання актуалізації краєзнавчих бібліотечних фондів. Бібліотеки для дітей оперативно впоралися з цим завданням – з фондів краєзнавчої літератури було вилучено 5104 примірники зношеної та застарілої літератури. Розуміючи, що на території України будь-яка пам'ятка, пов'язана з прославленням російської імперії, – це додатковий «привід» для російської агресії, бібліотекарі стали активними учасниками подолання наслідків русифікації та тоталітаризму у громадах. Про це повідомили 81,5% опитаних експертів.

Попит на краєзнавчу літературу в базових бібліотеках за досліджуваний період (2020–2021 рр.) значно зріс, і за ці два роки поступило 141802 запити з краєзнавства. Найбільше запитів на краєзнавчу літературу отримали бібліотеки для дітей Волинської області – 38140, Миколаївської області – 24267. Користувачів цікавили теми: історія рідного краю, природа рідного краю, видатні люди краю, традиції рідного краю, література місцевих письменників, архітектурна спадщина тощо.

Оперативну інформацію про наявний склад краєзнавчих документів у бібліотеках для дітей надає краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат, а вчасне якісне наповнення його бібліографічними описами нових надходжень та представлення їх на вебсайті бібліотеки тільки прискорює доступ до даних через інтернет. За даними дослідження, на жаль, не всі бібліотеки перейшли на електронну форму ведення краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату. Слід відзначити, що на сайтах багатьох обласних бібліотек для дітей є «Календар знаменних і пам'ятних дат», який вміщує розділ «Краєзнавство» і цим розширює доступ до краєзнавчої інформації. Такі дані сприяють популяризації літератури з актуальних тем життя області, містять відомості про діяльність

минулих поколінь, імена знаних земляків, забезпечують формування історичної пам'яті. Так, на сайті Чернігівської обласної бібліотеки для дітей створено краєзнавчий блог «Мій край – частинка України», який надає найрізноманітнішу інформацію з історії та сьогодення краю.

Краєзнавча література активно популяризується через друковану продукцію: рекомендаційні бібліографічні списки, покажчики, буклети, закладки краєзнавчої тематики і бібліографічні посібники. Бібліотеками-базами дослідження створено 156 бібліографічних посібників з краєзнавства, що присвячені видатним людям краю, місцевим письменникам, рідним містам: «Славетні імена нашого краю», «Дослідники рідної землі» (Житомирська область), «Мистецькі постаті Волині» (Волинська область), «Вишенька – мікрорайон талановитих людей» (Вінницька область), «Наші славні земляки», «Література рідного краю» (Хмельницька область), «Письменники Чернігівщини – дітям», «Міста і містечка Чернігівщини» (Чернігівська область) тощо. Бібліотеки для дітей видають бібліографічні серії краєзнавчої тематики, в яких є розділи про людей, що жили, працювали та залишили помітний слід в історії краю.

Ефективною формою популяризації та впливу краєзнавства на формування та розвиток української ідентичності юних користувачів є масові заходи. Як показало дослідження, більшість користувачів бібліотек для дітей (93%) відвідують масові заходи з краєзнавства, 77% з них безпосередньо були учасниками краєзнавчих заходів, а решта 23% були глядачами. Найбільше запам'яталися користувачам квест «Скарби Білої церкви», День інформації «Мій рідний край» (Київська область); артмайданчик «Кольори веселки у моєму місті», мистецькі замальовки «Петриківський розпис – художня окраса мого краю», літературне турне «Символ» – поетичні обриси мого міста» (Дніпропетровська область); квест «Чи добре ти знаєш своє місто?», зустріч з місцевим письменником Олександром Каліщуким (Волинська область); краєзнавча година «Вулицями міста», зустріч з місцевою краєзнавицею Ольгою Рудик «Грає веселкою край наш над Собом» (Вінницька область); «Бердичів – місто моєї долі», проєкт «Історія рідного краю через культуру» (Житомирська область); краєзнавчий екскурс «Закарпатськими замками», заняття гуртка «Джерельце», День краєзнавства «Про рідний край, запитай у книги» (Закарпатська область); краєзнавчі вебмандри «Наше місто від А до Я»; вебпроєкт «Рукотворні дива краю» (Кіровоградська область); зустріч з працівниками заповідника «Північне Поділля», народно-етнографічний екскурс «Святковий передзвін рідного міста» (Львівська область); театралізована презентація збірки «Екологічні казки», День краєзнавства «Автографи історії на вулицях Миколаєва», обласний краєзнавчий квест «стежками рідного краю» (Миколаївська область); літературна

гра-змагання «Знавці рідного краю», квест «Туристичними стежками Одеси» (Одеська область); літературна година «Дитячі письменники рідного міста», краєзнавча година «Лубни мої прадавні і сучасні» (Полтавська область); краєзнавчий квест «Рівне – чарівне», зустріч з письменниками Рівненщини (Рівненська область); турнір краєзнавців рідного краю «Подорожуючи Сумщиною», краєзнавчий калейдоскоп «Феномен кралевецьких рушників» (Сумська область); краєзнавче свято «Край талантів і щасливих людей», літературна мандрівка «Шедеври Хмельниччини», онлайн-гра «Краєзнавче лото» (Хмельницька область); краєзнавче ерудит-шоу «Черкащина: яка вона насправді», (Черкаська область), «День музею в бібліотеці» (Чернігівська область).

Особливого колориту набуває краєзнавча робота бібліотек для дітей у Дні святкування дат утворення своїх областей, міст, селищ та сіл. Спільно з місцевими громадами бібліотеки для дітей проводять ігри, конкурси, вікторини, готують Дні інформації, наприклад, «Чернівецький меридіан» (Чернівецька область), «Мій рідний край – моя земля» (Київська область) та ін.

У всіх бібліотеках-базах дослідження значна увага приділялася популяризації творчості письменників-земляків та їхніх творів про рідний край. Ця робота набувала особливого звучання, коли проходила з безпосередньою участю авторів. Адже зустріч з письменником-земляком – це потужний чинник національного виховання дітей. За цим напрямом активно працювали в бібліотеках для дітей Вінницької, Сумської, Хмельницької, Львівської, Волинської, Рівненської областей. Так, наприклад, на Рівненщині відомого автора Романа Демчука знають і люблять малюки в усіх куточках області, тому бібліотекарі пропонували різні форми роботи за його збірками: флешбук, відеопрезентації, інтерактивні ігри. Враховуючи реалії сьогодення, більшість заходів перейшли в онлайн-формат. Наприклад, онлайн зустрічі читачів з подільськими письменниками Хмельницької області проходять у рамках проєкту «Письменник по

скайпу» Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка.

Системності краєзнавчій роботі надають цільові краєзнавчі програми і проєкти – у базових бібліотеках наразі діє 66 програм і 67 проєктів. Так, на сайті Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна у розділі «Моя Миколаївщина» представлено цільову комплексну програму «Туристична Миколаївщина запрошує», з якою бібліотека співпрацює вже шостий рік. У рамках програми традиційно проводяться заходи щодо знайомства із заповідними куточками Миколаївщини, її історичними та пам'ятними місцями. А краєзнавчий проєкт «Мій рідний край – куточок України» знайомить читачів з історією міста та краю, видатними городянами, цікавими творчими особистостями, легендами Миколаївщини. Бібліотеки проводять віртуальні подорожі рідним краєм із використанням інтернет-ресурсів та застосуванням мультимедійної техніки.

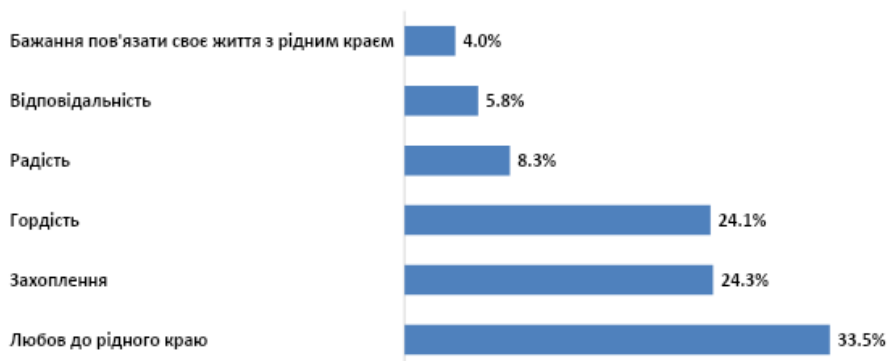
Однією з найефективніших форм популяризації краєзнавчої літератури та її впливу на формування патріотичних почуттів є робота творчих об'єднань. За первинною інформацією в базових бібліотеках дослідження працює 80 таких творчих об'єднань. Наприклад, краєзнавчі об'єднання функціонують у бібліотеках для дітей Сумської області («Юні краєзнавці»), Чернівецькій області («Нащадки Сагайдачного», «Юний краєзнавець», «Світлиця» гуртки «Зелений пагін»), Хмельницькій області («Любителі рідного краю») тощо.

Оцінку краєзнавчій роботі бібліотек для дітей та їх впливу на формування української ідентичності та патріотичних почуттів надали і користувачі-діти відповідями на запитання анкети «Які емоції викликають у тебе заходи з краєзнавчої тематики?» (див. діаграму 2):

- любов до рідного краю – 33,5%;
- захоплення – 24,3%;
- гордість – 24,1%;
- радість – 8,3%;
- відповідальність – 5,8%;
- бажання пов'язати своє життя з рідним краєм – 4,0%.

Діаграма 2

Які емоції викликають у тебе заходи з краєзнавчої тематики?

Практичне значення дослідження полягає у виявленні та спроможності спеціалізованих бібліотек для дітей захищати, формувати та розвивати культурну ідентичність українців.

Ганна БУЛГАКОВА

головний редактор департаменту дитячої літератури видавництва «Ранок»

ДОСТУПНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ КНИГИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

«Ще хвилює мене ставлення до української дитячої літератури, до видання українських дитячих книжок. Невже не розуміють наші владні структури, що незалежність України, як не дивно, залежить від української дитячої літератури. Якщо діти не читатимуть книжок українською мовою – вони не знатимуть рідної мови, не стануть українцями, і їм та незалежність буде до гудзика. На уроках у школі добре вивчити мову неможливо. Одна справа вивчити те, що задано, а зовсім інша – читати із захопленням книжку, яка подобається. Я про це не раз говорив і писав», – так у 2003 році в одному з інтерв'ю мовив Всеволод Зіновійович Нестайко.

Я тоді того інтерв'ю не читала, мені було 9 років. Здається, це той вік, коли я б могла читати твори пана Нестайка, але теж не склалося. За шкільною програмою «Тореадори з Васюківки»

йшли пізніше, а вдома серед кількох десятків книжок моєї дитячої бібліотеки українською була лише одна – хрестоматія для позакласного читання «Сонечко», за іронією долі від видавництва «Ранок». І ще у бабусі була книжка-панорамка «Пан Коцький», яку я не випускала з рук, коли ми приходили до них у гості. У більшості з моїх однокласників і того не було.

Минуло 10 років, і моє місто в Луганській області окупував «руській мір». Минуло ще 10 років, і от вже росія веде повномасштабну загарбницьку війну, і не має в Україні міста чи села, якого б вона не торкнулася.

Хтозна, як було б, якщо у 2003 році до слів пана Нестайка наші владні структури поставилися з усією серйозністю та відповідальністю. Ми того не дізнаємося. Але можемо сказати напевне, що це зробило б нас сильнішими у цій боротьбі. І зволікати сьогодні точно немає часу.

Ціною надзусиль українських видавців навіть після повномасштабного вторгнення щомісяця виходять сотні нових назв дитячих книжок. Але який від того сенс дитині, у місті чи селі якої немає жодної книгарні, де можна було б ті книжки погортати й придбати? Або коли елементарно в родині немає грошей купувати нові книжки, а в бібліотеці їх годі й шукати?

Коли ЗСУ звільняє черговий населений пункт, і нам відкриваються звірства окупантів, ми та-

кож спостерігаємо, з якою методичністю вороги нівечать нашу культуру і підмінюють її своєю. Як з бібліотек вмиють зникають українські книжки, а на їхнє місце приходять російська пропагандистська література. Просто позбутися її після звільнення замало. Ми зобов'язані заповнювати цю порожнечу українськими виданнями — новими, красивими і доступними. Це боротьба за голови маленьких українців та українок. А отже це є питанням національної безпеки.

За підтримки держави саме бібліотеки мали б стати для наших дітей Пунктами незламності: освітленими, теплими, з інтернетом, а головне — з актуальним і різноманітним бібліотечним фондом. І вони, і книгарні можуть бути місцями позитивного українського досвіду. І це стосується не тільки деокупованих територій, а й усієї країни.

Ще одним рішенням, як зробити українську дитячу книгу доступною кожній дитині, міг би стати Закон №2313-IX, у якому зокрема йшлося про книжкові сертифікати для дітей та підлітків та субсидії для українських книгарень. Закон був

свідомо проголосований уже під час війни і підписаний Президентом України у липні 2022 року. І видавці, і книгорозповсюджувачі, і бібліотекарі, і звичайні громадяни повірили, що владні структури нарешті таки зрозуміли, про що у 2003 говорив Всеволод Нестайко: про залежність незалежності України від української дитячої літератури. Але, на превеликий жаль, цей закон так і не був реалізований через відсутність фінансування.

Підтримка бібліотек та оновлення бібліотечних фондів, сприяння роботі книгарень та видавництва, запровадження сертифікатів для немовлят та підлітків, популяризація українських дитячих письменників та їхніх творів — усі ці та інші кроки, націлені на те, аби кожна українська дитина мала змогу і бажання читати українські книжки, мають якнайшвидше стати невід'ємною частиною державної політики. А усі ми, бібліотекарі, книгорозповсюджувачі, видавці, автори та інші діячі книговидавничої галузі, маємо активно у цьому допомогти.

Анатолій ЛАПУШЕН

директор видавництва «Анатоль»,
співзасновник і співавтор
журналів «Малюк Котя»
та «На крильцях ангела»

ОБ'ЄДНАННЯ ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО

Восени 2022 року провідні журнали України для дітей та підлітків об'єдналися в Громадську спілку «Асоціація періодичних видань для дітей та підлітків».

Вчорашні конкуренти на ринку дитячої періодики створили громадську організацію, яка захищатиме дитячий сегмент українського медіаринку від впливу різноманітних руйнівних подій і ризиків.

Ідея створити спілку народилася задовго до 24 лютого 2022 року. Адже на той час уже існували об'єктивні труднощі, як-от проблеми з роботою Укрпошти з доставки дитячих видань передплатникам, відмова головної пошти країни повертати нереалізовані примірники, засилля російської продукції з демпінговими цінами і піратським контентом тощо.

Але становище, у якому опинилася українська періодика для дітей після широкомасштабного російського вторгнення 24 лютого, стало катастрофічним. Загрози і виклики перетвори-

лися на повномасштабні удари по галузі з усіх боків. Тут й інфляція, що збільшила собівартість видань майже вдвічі, й масовий виїзд дітей – прямих споживачів – за кордон, і складнощі виробничого процесу. На початку літа 2022 року видавці опинилися перед загрозою повного і безповоротного припинення діяльності вже до кінця року. Єдиною надією на виправлення ситуації стало об'єднання видавців в «Асоціацію періодичної преси для дітей і підлітків» та спільна робота задля порятунку всієї галузі.

А рятувати насправді є що. Складно переоцінити внесок дитячої періодики в освіту, культуру та формування особистості маленьких українців.

Дитячі журнали розширюють сферу використання дітьми та молоддю української мови – невід'ємного елемента національно-патріотичного виховання та формування у юного покоління національних цінностей як сучасних світоглядних засад української громадянської ідентичності. Ми допомагаємо досягати стратегічної цілі – володіння громадянами України та українцями, які проживають за межами України, українською мовою. Також періодичні видання для дітей сприяють промоції читання, адже в них публікуються невеликі тексти з актуальної тематики, ілюстровані кращими дитячими художниками.

Матеріали сучасних дитячих журналів утверджують ідеї гуманістичної педагогіки, патріотичного та громадянського виховання. Вони допомагають розв'язувати завдання базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти, а також сприяють збереженню, захисту та популяризації культурної спадщини, цінностей і національної пам'яті українського народу.

Численні творчі рубрики та конкурси на сторінках журналів розвивають дитячу творчість і відкривають нові таланти. Редакційні колективи залучають до співпраці художників-початківців та молодих авторів, допомагають їм розпочати власний творчий шлях.

Дитячі та підліткові журнали є повноправними представниками вітчизняних ЗМІ. Вони змалечку формують культуру відповідального споживання інформації та звичку до вдумливого читання і критичного осмислення матеріалів (фактів). Читачі дитячих журналів підрастають та стають замовниками цієї та іншої видавничої продукції. Таким чином ми робимо значний внесок у розвиток ринку друкованих ЗМІ.

Працівники редакцій дитячих журналів щодня роблять все від них залежне і борються, аби діти, які очікують передплачені улюблені журнали, мали змогу отримати їх навіть у важкі часи війни з росією та за умов постійного подорожчання паперу й складної організації виробничого процесу. Кожен веде країну до Перемоги своїм власним шляхом, і ми обов'язково переможемо на культурно-освітній ниві.

Проте дитячим журналам не впоратися без підтримки державних інституцій, комерційних структур і просто небайдужих українців. Засновниками спілки стали провідні журнали України: «Джміль», «Малюк Котя», «На крильцях Ангела», «Розумашки», «Пізнайко», «Смайлик». Та «Асоціація періодичної преси для дітей та підлітків» запрошує і завжди рада новим друзям і однодумцям. Гуртом ми маємо силу та голос боронити українську культуру та освіту, зберігати надбання минулих поколінь і забезпечувати їх розвиток у майбутньому.

Наталія ОНОФРІЙЧУК

завідувач науково-методичного відділу КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» Рівненської обласної ради

БІБЛІОСТОРІТЕЛІНГ: слухаємо і підтримуємо ДИТИНУ

«*К*оли в наш будинок «прилетіло», ми ледь-ледь втекли у ванну кімнату, де безпечніше. Було дуже страшно, дуже бахкало. Якби тієї ж миті не почали втікати, то залишилися б під завалами. Ми встигли поїхати до своїх друзів. Один день побули там, переночували і поїхали до Краматорська. Дорога була дуже важка. У нас двічі проколалося колесо в автомобілі. У Краматорську ми були усього три дні. Там теж стало небезпечно, почали стріляти... Було дуже-дуже страшно. І ми поїхали до Рівного», – таку історію розповів одинадцятирічний хлопчик Ілля родом із Северодонецька Луганської області, який прийшов з мамою, аби записатися до Рівненської обласної бібліотеки для дітей.

Десятки сумних розповідей з вуст дітей, які вимушено переїхали до Рівного і прийшли до дитячої бібліотеки за книгою, втіхою, розрадою, наштотували працівників книгозбірні на ідею створення проєкту «Надзвичайні історії маленьких українців» під гаслом «Бібліотека для Перемог», який отримав перемогу у конкурсі мінігрантів бібліотечних ініціатив – 2022 від Рівненського обласного відділення Української бібліотечної асоціації. Мета проєкту – психоемоційна підтримка дітей в умовах воєнного стану через проведення бібліосторітелінгових занять.

Сторітелінг (storytelling) – це мистецтво розповідати історії. Зараз цей метод набуває популярності у бібліотечній роботі, оскільки завдяки йому пояснення нової інформації відбувається за допомогою захопливих емоційних історій. Роз-

повідати цікаві історії може дорослий, а дітлахи його пасивно слухають, тому такий сторітелінг називають пасивним. Активний сторітелінг – це самостійна розповідь історій дітьми.

Завдяки фінансовій підтримці РОВ УБА під час реалізації проєкту бібліотекою придбані безкаркасні меблі (два крісла-м'ячі і диванчик) та сформовано релакс-зону для бібліосторітелінгових занять, дозвілля і відпочинку. За кошти благодійників закупили матеріали для майстер-класів: кольоровий папір, клей, пластилін, фоаміран, фарби, олівці тощо. Стартував проєкт з липня 2022 р. на базі відділу обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку бібліотеки. Його учасниками стали діти з числа внутрішньо переміщених осіб, юні рівняни, маленькі відвідувачі бібліотек з навколишніх тери-

торіальних громад – Костопільської, Здолбунівської, Корнинської, Рівненської.

Проект розгортався у двох напрямках. Перший – це проведення бібліотерапевтичних благодійних майстерок зі створення оберегів для захисників України «Охоронці для захисників» та «Ангели миру», а також «добрих іграшок» з фоамірану для дарування дітям, які знаходяться на лікуванні у медичних закладах Рівного. Щочетверга під час майстерок діти виготовляли блакитно-жовтих янголят, голубів, патріотичні серця, створювали листівки з побажаннями для воїнів і малюнки, власноруч фантазували над конвертами, куди згодом помістили ці малюнки та листівки. Учасники майстер-класів записали відеоролик із побажаннями для українських солдатів. Такі заходи допомогли дітям розвантажити свій психоемоційний стан, долучитися до волонтерської діяльності, відчути свою значущість, знайти нових друзів, відпочити, порелаксувати.

Друга складова проекту – це бібліосторітелінгові заняття. Щосереді проходили так звані історіалТІМЕ «Від серця до серця» та бібліотера-

певтичні бесіди «Перехрестя дитячих історій», під час яких діти розповідали і записували розповіді зі свого життя, про війну та її наслідки, мир та перемогу, вчилися долати свої страхи та керувати емоціями. Заняття проходили не лише в стінах обласної дитячої книгозбірні, а й поза її межами – в Рівненському обласному центрі соціально-психологічної допомоги, з яким бібліотека підписала Меморандум про співпрацю, у бібліотеках Здолбунова, Костополя. З дітьми із числа внутрішньо переміщених сімей працювала наша колега Іванна Голуб, рівненська письменниця та психолог.

Історії дітей – прості, щирі та зворушливі. Зокрема, восьмирічний Влад з Костополя розповів: «На початку війни я не розумів, що відбувається, чому потрібно йти до бомбосховища під час повітряної тривоги, було незвично і трохи тривожно. Потім мама обережно почала розповідати, що розпочалася війна. Мені було дуже страшно, але мама сказала, що з нами все буде гаразд, вона про все подбала, нас захистять. Я перестав ходити до школи, відвідувати секцію з карате. Але наразі я звик. Я знаю, що Україна переможе, тому що наша армія – найсильніша і найкмітливіша. Ми обов'язково переможемо і з вересня підемо до школи».

Не дивлячись на пережите, діти щиро вірять у перемогу і складають свої плани на майбутнє. Вони також дають волю фантазії і вигадують оповідки, вірші та казки з воєнним присмаком, але щасливим кінцем. Наприклад, маленька рівнянка Наталія написала казку про їжачка, який злякався сирен та почав тікати: «У пошуках схованки від гулу повітряної тривоги він заглядає до нірок різних лісових жителів. Нарешті забіг до нори, де жила лисичка, та попросив його захистити. Але лисичка йому відмовила, не впустила і сказала, що це її нірка. Їжачок знову бігав від нори до нори

під страшні звуки повітряної тривоги та ніде не міг знайти прихистку». Зрештою історія закінчується щасливо. Іжачок знайшов собі сховище та нових друзів, з якими потім святкував Перемогу.

Своїми історіями поділилися діти з Краматорська, Соледача, Северодонецька, Слов'янська та інших міст і сіл України, які змушені були залишити. Їхні розповіді зібрані, опрацьовані та оформлені бібліотекарями в збірку «Надзвичайні історії маленьких українців». Ілюструють збірку малюнки, створені маленькими читачами разом із бібліотекарями. Зі збіркою можна ознайомитися, не лише в друкованому, а й в електронному форматі на сайті Рівненської обласної бібліотеки для дітей <https://rdobd.com.ua/>.

Варто зазначити, що проєкт охопив близько 250 дітей, 46 родин, в межах ініціативи відбулося 12 творчих майстерок, до яких долучилися понад 100 дітей. Виготовлено та передано нашим захисникам близько 200 патріотичних оберегів. Діти вірять, що ці обереги та їхні щирі побажання надихатимуть українських воїнів на Перемогу.

Інформацію про проведені заходи було висвітлено на офіційному вебсайті та сторінках бібліотеки у соцмережах. Під час підбиття підсум-

ків проєкту «Надзвичайні історії маленьких українців», представлених ініціатором і керівником, бібліотекарем Наталією Козачук, всі малюнки, обереги, збірка дитячих історій, а також солодощі, підготовлені бібліотекарями, передані рівненським волонтерам Олександрові Добровольському та Павлу Ковальцю. Павло Ковалець, який очолює громадську раду при Рівненській ОВА, вручив подяки від громадської ради активним учасникам проєкту та бібліотеці.

Українські діти «умовного» тилу майже не відрізняються від внутрішньо переміщених, такі ж тривожні і психологічно травмовані. Вони пошепки переповідають жахливі події і новини війни, разом із тим морально, емоційно, часто і фінансово підтримуючи тих, хто більш слабкий. Особливо підлітки допомагають постраждалим, волонтерять. Війна змінила наших дітей. Загострене почуття справедливості, єднання і дружба, допомога і підтримка стали ознаками або прикметами українського воєнного дитинства. Проте діти все ж таки залишаються дітьми і радо відгукуються на участь у бібліотечних активностях, читають, майструють, радіють і мріють про мир та повернення до рідного дому.

Любов СТАШКО

завідувач науково-методичного відділу КЗ Львівської обласної ради «Львівська обласна бібліотека для дітей»

ГЕРОЇ БЕЗ ЗБРОЇ, АБО РІК НЕЗЛАМНОСТІ У ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕКАХ ЛЬВІВЩИНИ

З агарбницька війна, яка з 24 лютого 2022 року докорінно змінила наше життя, змусила і бібліотеки шукати способи максимальної участі у загальній справі наближення перемоги.

Згуртованість та об'єднаність – ключ до перемоги, бо саме вони перетворюють нас на воїнів, які захищають свою землю від російської орди, працюючи кожен на своєму фронті. І поки військові підрозділи відвойовують захоплені окупантами території, українські бібліотеки є потужними центрами інформаційної боротьби та волонтерської підтримки.

Війна змінила усіх нас – зробила сильнішими. Бібліотеки для дітей Львівщини завжди були місцем зустрічі різних людей, де їх синергія креативу, інтелекту та любові до життя генерується в єдину добру справу. Після повномасштабного вторгнення наші бібліотеки стали місцем зібрання волонтерів. Усі разом ми плели маскувальні

сітки, формували для українських військових енергетичні перекуси з горіхами та сухофруктами, обслуговували читачів.

Так склалося, що західні та центральні регіони України стали гарячими точками для внутрішньої міграції українців, які приїжджають з регіонів тимчасової окупації та бойових дій. У наших громадах з'явилося багато молоді та матерів з дітьми, які потребували психосоціальної та емоційної підтримки, місця для пошуку роботи, тимчасового житла та інших ресурсів. Кожна мама мріє, щоб її дитина ніколи не знала, що таке війна! Тому так важливо ділитися одним з одним теплом, любов'ю та щирістю. Так важливо емоційно підтримати, насамперед, дітей, бо вони прокинулися в новій, чужій для себе реальності, жорстокій та несправедливій... Багатьох з них позбавили домівок, друзів, школи, улюблених іграшок та книг. А дехто дивом залишився живий! Усі вони в першу чергу потребували підтримки і допомоги. Тому ми, бібліотекарі, продовжували робити справу, яку любимо, але ще з більшим ентузіазмом, помноженим на вдячність щирих дитячих сердець.

Саме з цією метою в Сокальській публічній бібліотеці для дітей з 1 квітня стартувала програма психосоціальної допомоги «З Україною в серці», основним завданням якої було розважити найменших та заспокоїти дорослих. Колектив

завдячує друзям та партнерам бібліотеки – сім'ї Андрія та Тетяни Багріїв, які надали фінансову допомогу на старті проекту. Кошти були спрямовані на організацію харчування для дітей та матеріали для соціокультурних заходів. У рамках даного проекту організовано арттерапевтичні заняття, казкотерапію, творчі майстерки, співочі посиденьки «Співаємо рідною», за що щиро вдячні вчителю мистецтва Наталії В'ячеславівні Криштальській. Також проведено серію тренінгів «Допоможи собі сам» від викладача Сокальської школи мистецтв Оксани Яник.

Для матусь було організовано релакс-студію «Хранительки українського», де охочі займалися арттерапією, вишивали, читали поезії, співали, дивилися патріотичні фільми, ділилися наболілим та обговорювали новини.

У бібліотеках міста Яворова у рамках програми ЮНІСЕФ в Україні для сімей з дітьми у творчих заняттях проекту «Арттерапія для першої психологічної допомоги» взяли участь понад 200 дітей та дорослих. Даний проєкт спрямований на підтримку дітей та їхніх батьків ВПО в умовах війни шляхом проведення заходів арттерапій з психотерапевтами. Виявилось, що це чудовий спосіб покращити настрій, відкрити в собі здатність здорово дивитися на світ та самостійно вирішувати складні завдання у будь-якому віці.

Одним із основних і важливих свят для нашої країни є День захисника України. У Пустомитівській громаді багато воїнів захищають нашу землю від російської орди. Для дітей захисників нашої громади було організовано розпис прапорів України. Кожна дитина отримала прапор і підписала його власноруч. Діти щиро побажали своїм батькам перемоги і швидкого повернення додому.

Бібліобалаганчик «Весела країна фантазерів та мрійників» – саме таку назву мав захід, при-

свячений Міжнародному дню захисту дітей у дитячій бібліотеці міста Яворова. Цікавим було дійство і для нових читачів з інших міст України: Харкова, Маріуполя, Києва, яких яворівські діти радо залучили до дружнього кола поціновувачів книги. А майстер-клас «Журавель – вісник перемоги» втілює ідею щасливого майбутнього дітей і країни в цілому.

Бібліотекарі та користувачі Трускавецької міської бібліотеки для дітей долучилися до флешмобу «Подякуй Герою». Діти малювали, виготовляли листівки та плели браслети. А учасники ансамблю сопілкарів «Дударик», який діє при дитячій бібліотеці, вирішили підтримати бойовий дух воїнів Збройних Сил України, долучившись до марафону «Співай задля перемоги». Зібрали 2505 гривень для потреб ЗСУ.

Діти завжди люблять літні місяці більше, ніж інші, адже це канікули! Влітку навіть книжки, які задали читати в школі, прочитуються швидко, із задоволенням і легко.

Бібліотекарі дитячих бібліотек Львівщини відвідували ігрові майданчики. Розповідали ді-

тям про цікаві книжки і журнали та запрошували у місцеві бібліотеки поділитися своїми враженнями від прочитаних книжок.

Літо з бібліотекою – це найкраща можливість для дітей поринути у світ літератури, познайомитися з творчістю нових письменників, відкрити неочікуваних героїв, пізнати таємні світи за допомогою віртуальних виставок, буктрейлерів, відеоеккурсів. Послугами бібліотек для дітей користувалися не тільки мешканці міста та сіл, а також і всі охочі, які перебували в це літо на заході країни.

Ще однією з улюблених та актуальних стала рубрика #настільні_ігри_у_бібліотеці. Адже ігри розвивають абстрактне та стратегічне мислення. Дитина вчиться думати заздалегідь, прогнозуючи свої дії, оцінювати ризики та знаходити причинно-наслідкові зв'язки. Таке дозвілля навчає дитину комунікації. Майже всі бібліотеки Львівщини отримали у свої фонди настільні ігри «Подорож Львівщиною», «Еко-Мемо», «Подорож Україною», «МЕМО», «Хто я?».

Кожен дорослий пам'ятає, як у дитинстві чекав на свій день народження. Адже під час святкування дитина отримує стільки позитивних емоцій та уваги, що цього підживлення вистачає майже до наступного дня народження. Ми дбайливо зберігаємо ці відчуття у пам'яті упродовж всього життя. З бажання подарувати дітям, які залишили свій рідний дім, а разом із тим і усе дороге серцю, можливість відчувати святкову атмосферу дня народження зародився ще один проєкт Сокальської публічної бібліотеки для дітей – «День народження з бібліотекою». Прикрашена повітряними кульками бібліотека, сучасна фотозона, святковий торт за мотивами улюбленої книги та подарунки – усе це викликає радість у кожного. Відсвяткувати свій День народження в приємній атмосфері, затишку й комфорту змогли діти з різних куточків України: Валерія з Тростянця (Сумщина), Маринка з Ворзеля (Київщина), Аня, Максим, Тимофій та Вероніка з Києва.

Бібліотеки для дітей Львівщини – це давно не просто книгозбірні, вони не лише про книги, вони – про людей. Тут навчаються, відпочивають та проводять дозвілля, сюди приходять за підтримкою, порадою та допомогою, інколи – за натхненням. Тут невтомно плетуть маскувальні сітки та в'яжуть шкарпетки для військових, а ще виготовляють милих янголят для наших захисників. Дехто приходить сюди за спокоєм, адже у наших бібліотеках можна просто відпочити душею, відволіктися від новин, подивитися фільм чи мультфільм, пограти в настільні ігри, поговорити і отримати підтримку. Ми працюємо для людей з любов'ю! Приїздіть до нас на Львівщину та переконайтесь самі!

Майя ГОРОДЕЦЬКА

заступник директора з питань
обслуговування дітей
КУ «Кельменецька публічна
бібліотека» Кельменецької
селищної ради
Дністровського району
Чернівецької області

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА – КРОК ДО УСПІХУ

*Б*ібліотека... Кожен сприймає її по-різному. Для одних – це важливий компонент освітнього процесу, для інших – місце, де можна відпочити, але у будь-якому випадку вона посідає важливе місце в житті людини.

Кельменецька дитяча бібліотека, заснована у 50-х роках минулого століття, до 2020 року мала статус районної, а після децентралізації і утворення Дністровського району є одним з підрозділів КУ «Кельменецька публічна бібліотека» і утримується на балансі Кельменецької селищної громади Чернівецької області. На території громади функціонує 23 бібліотеки-філії, які обслуговують дітей та спрямовують свою діяльність на реалізацію державних і регіональних програм розвитку культури і бібліотечної галузі. Дитяча бібліотека є інформаційним і просвітницьким центром для наймолодших користувачів і до учнів 9 класів.

Основним завданням дитячої бібліотеки є збагачення духовного світу юного покоління за допомогою книги, прищеплення дітям любові до читання, заохочення пізнання навколишнього світу, суспільства і осмислення себе як особистості в ньому. Серед завдань, які стоять перед бібліотекою, – формування у дітей уміння навчатися упродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі.

Світ змінюється, він стає більш динамічним, прискорює темп життя, створює нові розваги,

які базуються на розвитку технологій. Застарілі методи роботи бібліотеки вже нецікаві для дітей. Вони не розуміють, як може подобатися сторінка з друківаними літерами, якщо є телевізійні передачі, комп'ютерні ігри та віртуальна реальність. Новітні технології дають змогу зобразити усе на екрані та показати не в нашій уяві, а через окуляри в кінотеатрі. Але чи означає це, що читати більше не потрібно? Звісно, ні! Читання розвиває мову та вміння висловлювати свої думки, покращує грамотність, дає знання. Тому наше завдання – зробити читання цікавим для дітей настільки, аби воно могло конкурувати з технологіями на рівних.

Візитівкою бібліотеки була, є і буде книжкова виставка, популярною є її сучасна форма – книжкова інсталяція. Метою інсталяції є рекламування роботи бібліотеки, пропагування книги та читання, моделювання бібліотечного простору, формування позитивного іміджу бібліотеки. Завдання інсталяції – подарувати відвідувачам задоволення, пробудити в них різні відчуття, розширити інтелектуальні уявлення про книги. У дитячій бібліотеці періодично оформлюються виставки-інсталяції, зокрема «Холодний подих згаслої свічі» (до дня вшанування пам'яті жертв голодоморів), «Математика на кожен день», «Різдвяні привіти з усього світу» тощо. Під час перегляду таких виставок діти читають книги та створюють власні оригінальні інсталяції. Така форма діяльності бібліотеки об'єднує дітей, підтримує в них стійкий інтерес до книги та читання, стимулює власну дитячу творчість.

Важливою формою роботи бібліотеки з юними користувачами є краєзнавчий клуб «Краяни», мета якого – виховання дітей на традиціях, звичаях, фольклорних обрядах українського народу, вивчення історії свого краю, коріння свого роду. Засідання клубу проводяться один раз у квартал, зокрема було проведено подорож до берегів «В моєму серці золото пшениці і смак води із отчої криниці», етнографічну зустріч «Ніч на Купала таємниці відкривала», народознавче мереживо «Хрестиком – узорі, гладдю – кольори, то найкраще в світі, що не говори». Для молодших користувачів створено клуб юних чомучок «Ерудит», який сприяє формуванню у малих читачів допитливості, інтересу до знань, пізнання нового, незвіданого. З членами клубу провели астрономічне кафе «Цікаві факти про планети», астрокурс «Сучасні космічні пригоди і подорожі сонячною системою», географічну подорож «Земля нас радує загадками й дивами».

Кельменецька дитяча бібліотека дає дітям можливість зануритися в новий світ, пережити пригоди разом із героями книг, стати розумнішими і освіченішими та розширити свій кругозір. Де, як не тут, бібліотекар може прищепити їм одне з головних почуттів – любов до батьківщини. Патріотизм є основою прагнення розвивати свою країну, вкладати в неї свої сили і таланти, не залишатися осторонь сучасних політичних і культурних подій. Вже з дитинства бібліотека намагається виховати члена суспільства зі стійкою позицією, небайдужого до середовища, в якому він живе. Для виховання почуття патріотизму бібліотека організовує і проводить різноманітні заходи про відродження історії рідного краю, національні традиції, законодавчі та економічні перетворення. Проведено історичну

годину «Вона наш витвір, наша мрія, соборна, вільна Україна», історичний часопис «Небесна сотня в небі засвітилась, щоб інші мріяли, любили і жили», годину миру «Ридало небо, рвалося надвоє, бо ще не бачило подібної борні» тощо.

Ніщо на Землі не цінується так високо, як рідне оточення, родина. Вона – основа формування людської особистості, бо робить життя кожного щасливим, повноцінним, плідним. Надзвичайно цінною є духовна функція родини, яка неможлива без книги і читання. Про важливість сімейного читання останнім часом говорять дуже багато, і це виправдано. Хвилинки радісного сімейного читання сприяють зростанню авторитету батьків. Читання книги з батьком «Кожен день з тобою свято, ти найкращий в світі тато» та мамині оповідки «Наймиліше слово мами» подарували дітям радісну зустріч з книгою, тому що для них читали найрідніші люди – батьки.

У приміщенні дитячої бібліотеки створено народознавчий куточок, де представлені вироби декоративно-ужиткового мистецтва. Біля нього діти знайомляться з історією рідного краю, вчать зберігати культурну спадщину малої батьківщини.

Діють також сезонні фотозони, завдяки яким читачі можуть весною познайомитися з рослинами та квітами, а влітку та восени посмакувати дарами природи, розглядаючи нові книги та журнали.

Користувачі Кельменецької дитячої бібліотеки та бібліотек-філій беруть активну участь у конкурсах, які організовують Чернівецька обласна бібліотека для дітей та Національна бібліотека України для дітей. У 2022 році наші користувачі вибороли I місце в обласному відеочеленджі «Книги – це любов!», III місце в обласному онлайн-челенджі відеопоезій «#Непереможні #Незалежні»; читачі-пе-

реможці обласного етапу міжнародного конкурсу малюнка «Дітям світу – сонце і мир» мали можливість гідно представити нашу громаду на всеукраїнському етапі (6 робіт направлено до Національної бібліотеки України для дітей).

Щороку читачі наших бібліотек беруть участь у літературному конкурсі «Творчі канікули», переможцями якого вже 4 роки поспіль є діти нашої громади, а також в онлайн-марафоні читання поезій зі збірки «Елегії для сина» Михайла Івасюка, де неодноразово посідали призові місця.

Дитяча бібліотека завжди долучається до заходів, які проводяться на території громади, зокрема до Дня вишиванки, Міжнародного дня захисту дітей, відзначення 26-ої річниці прийняття Конституції України та проведення VI регіонального фестивалю народної творчості «Душа народу в килимі цвіте». Для маленьких читачів створювалися дитячі майданчики, на яких діти мали змогу познайомитися з новинками української дитячої літератури, пізнати культурну спадщину нашого краю, поспілкуватися про духовні цінності та гарно провести час.

Бібліотека – це не тільки місце, де можна читати. Зараз бібліотека є майданчиком для творчих зустрічей, масових заходів, майстер-класів, нетрадиційних уроків, і цей перелік можна продовжувати. Задля розвитку і осучаснення бібліотек працівники завжди перебувають у пошуку грантових можливостей. Нові реалії ставлять нові цілі. Кельменеччина, як і багато інших громад західноукраїнських областей, після 24 лютого 2022 року стала прихистком для тисяч українців, які залишилися без рідних домівок.

18 листопада 2022 року працівники КУ «Кельменецька публічна бібліотека» разом із внутрішньо переміщеними особами, які наразі проживають на території Кельменецької громади, взяли участь у тренінгу з проєктного менеджменту, організованого ГО «Чернівецьке об'єднання «Захист». Кельменецька громада обрана однією з п'яти громад Чернівецької області для участі в проєкті з інтеграції ВПО. Після проходження навчального тренінгу команда від бібліоте-

ки подала проєктну заявку «Ігротека: граймося і розвиваймося». Успішний результат надав можливість створити на базі читального залу Кельменецької дитячої бібліотеки ігротеки місця для вільного доступу до ігор, матеріалів для творчості та приємного проведення часу дітей. Ігрова зона повинна стати важливим осередком у бібліотеці, маленькі діти матимуть місце, де можна гратися і читати.

Грантовий мініфонд проєкту склав 77 тис. гривень на товари та послуги для облаштування ігрового простору. 27 січня 2023 року відбулося урочисте відкриття ігротеки. Після закінчення організаційних та закупівельних робіт ігротека працює на постійній основі для усіх дітей, які мають бажання проводити свій вільний час у бібліотеці. Від часу відкриття ігротеки у співпраці з Кельменецькою художньою школою проведено майстер-класи з виготовлення новорічних віночків, книжкових закладок, валентинок та заняття з виготовлення виробів у техніці стринг-арт. Ігротека працює, попереду багато цікавих заходів та зустрічей.

Активна діяльність ведеться і у соціальних мережах – на сторінці Facebook висвітлюються усі актуальні події закладу.

Бібліотека поступово розвивається та змінюється. Головне – вкладати душу в свою роботу, а ми, бібліотекарі, вміємо це робити!

Галина ТРОХИМЕНКО

директор ОКЗ
«Харківська обласна бібліотека
для дітей»

ДО ПЕРЕМОГИ – ШЛЯХОМ ДОБРА

Сьогодні Харківська обласна бібліотека для дітей має доволі тривожний і сумний статус бібліотеки прифронтового міста. Однак ми відкриті для читачів і поступово повертаємося до практики проведення масових заходів.

Насамперед цьому сприяють певні знакові події, знайомства з непересічними людьми. Так, на початку 2023 року, у переддень Різдва, до бібліотеки завітав нащадок відомого письменника Джанні Родарі – не менш відомий військовий психолог Марко Родарі, а за сумісництвом – клоун Пімба, який заради дитячих посмішок відвідав чимало гарячих точок світу. З початку повномасштабного вторгнення це був уже другий його візит на Харківщину, і розпочався він саме з нашої бібліотеки. Подія набула широкого розголосу і висвітлювалася на телеканалі «Суспільне ua». Щиро вдячні італійському другові за незабутній сеанс «сміхотерапії» для наших незламних юних харків'ян та дітей із родин переселенців, які ще у перші дні війни об'єдналися у гурт «Зоряне містечко» і продовжують підтримувати одне одного до сьогодні.

Надовго залишиться у нашій пам'яті зустріч з актором і викладачем театральної імпровізації Даніелем Фрайманом з Берліна. Чоловік приїхав у Харків не випадково – мав давнє бажання відвідати місто свого дитинства,

яке залишив у 14 років, переїхавши разом із батьками до іншої держави. Однак головна мета його візиту – добродійність, проведення майстер-класів з арттерапії. Тож молоді мотивовані волонтери Харкова на воркшопі з театральної імпровізації з допомогою Даніеля опанували вміння чути інших, взаємодіяти і знаходити точки дотику з оточуючими. До тригодинних активностей долучилися і наші співробітники. Сподіваємося, що відтепер вдало застосуємо набуті знання у практичній роботі з дітьми.

Протягом багатьох років одним із напрямів роботи Харківської обласної бібліотеки для дітей є робота з дітьми та людьми з інвалідністю. У мирний час для цієї категорії читачів фахівці нашого закладу проводили свята, конкурси, благодійні марафони до новорічних свят, Дня захисту дітей, організували «Живу бібліотеку»; також на постійній основі відбувалися майстер-класи з розвитку дрібної моторики в межах гуртка «Зумійко», психологічна арттерапія та уроки толерантності з відомими спортсменами та журналістами.

Адміністрація бібліотеки завжди сприяла, зокрема через пошук спонсорів, залученню дітей з інвалідністю до масштабних проєктів закладу, всеукраїнських та регіональних конкурсів, забезпеченню подарунками та організації проїзду до закладу тощо.

На постійних засадах діяльність інклюзивного Хабу відновилася у грудні минулого року. Деякі діти подорослішали, хтось завітав до нас вперше, але усі вони потребують підтримки та

дружнього ставлення. Щотижня у бібліотеці відбуваються заняття з музичної терапії для дітей з ментальною інвалідністю та їхніх батьків, які є членами БФ «Центр здоров'я і розвитку дитини». Музична терапія допомагає нормалізувати дихання, рух, голос, соціалізуватися і налаштуватися на добро, навчання, позитив, розвантажитися фізично та емоційно. Куратором проєкту є викладач класу фортепіано Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського Ася Агафонова та інші волонтери з об'єднання «RadiYou». З їхньою допомогою діти з ментальними відхиленнями опановують різні музичні інструменти, вчать грати на них, досліджують їхнє звучання, роблять спроби писати пісні та складати історії під музику; щоразу це нові методики та вправи. Цікавою була зустріч, присвячена розвитку дрібної моторики. Під керівництвом талановитого педагога-організатора пані Ольги, внутрішньо переміщеної особи з Куп'янська, особливі діти розписували пряники – готували гостинці до Дня закоханих. Сподіваємося, що ці маленькі пряничні серця ще довго зігріватимуть наших вразливих сонячних друзів. Терапевтичні заняття проводяться не тільки з групою дітей з інклюзією, дітьми та дорослими з ПТСР, а й з усіма, хто насправді потребує допомоги.

Також хочемо представити низку онлайн-проєктів ХОБД, започаткованих ще у перші місяці повномасштабного вторгнення: мовознавча студія «Рідна мова: нетаємні таємниці» – для тих, хто хоче вдосконалити свої знання з української мови; «Мандрівний методист»; «Євросоюз: рука дружби та допомоги», аудіозаписи казок «Добрі історії для малечі», «Спортсмени України на рубежі захисту та допомоги Україні» та інші.

На початку нового навчального року було запущено найбільш знаковий освітній онлайн-проєкт «БібліоШкола». Насамперед проєкт під девізом «Ми разом, щоб світ вивчати. Нас нікому не здолати!» спрямований на психологічну підтримку учнів в умовах війни, зміцнення їхніх адаптаційних можливостей, підвищення стресостійкості, розвиток творчого потенціалу та пізнавальних інтересів, організацію дозвіллевої та навчальної діяльності. Окремим важливим напрямом проєкту є національно-патріотичне виховання дітей, формування високої громадянської свідомості, почуття любові до Батьківщини, поваги до історичного минулого України, підвищення мовленнєвої культури, культивування кращих рис української ментальності.

Онлайн-заняття у межах «БібліоШколи» проводяться на постійній основі для учнів наших давніх партнерів ХЗОШ № 36, ХЗОШ № 148, Харківської санаторної школи № 9. Наразі ведеться робота з відновлення довоєнних зв'язків з іншими навчальними закладами міста з метою розширення аудиторії. Упродовж навчального року вже проведено 27 онлайн-уроків та охоплено роботою близько 1 тис. учнів.

Тематика та форми проведених заходів різноманітні: Дні інформації «Безпека в інтернеті» та «Медіаграмотність: довіряй, але перевіряй»; історичний екскурс «Козацькій славі жити у віках» до Дня українського козацтва; патріотична година «Герої України: від минулого до сьогодні»; година права «Знай свої права, дитино»; історична панорама «Промені гідності» до Дня Гідності та Свободи; літературна година «Сковорода від А до Я» до 300-річчя від дня народження Григорія Савича Сковороди; виховна година «Волонтери – люди доброї волі» до Міжнародно-

го дня волонтера; патріотичне свято «Збройним силам України – слава!» до Дня Збройних Сил України; інформаційна година «STOP Булінг. Поради дітям»; історичний екскурс «Єдина духом Україна» до Дня Соборності України; історичний спогад «Крути – символ незламності» до Дня пам'яті героїв Крут тощо.

Надалі планується проведення заходів до знаменних та пам'ятних дат, виховних годин національно-патріотичного та екологічного спрямування, творчих майстер-класів для якісного дозвілля та розвитку інтересів дітей.

Безперечно, ми хочемо запрошувати учнівські класи до самої бібліотеки, але в умовах

війни онлайн-формат є запорукою фізичної безпеки дітей. Також він дає змогу зустрітися з тими нашими читачами, які перемістилися до інших регіонів України чи виїхали за кордон. Нас тішить реакція дітей, які надзвичайно радіють, коли впізнають з екрана бібліотекарів та інтер'єри рідної бібліотеки. Такі зустрічі дарують їм позитивний настрій, дають відчуття стабільності та віру в краще, а нам – впевненість у тому, що робимо корисну справу.

Завдяки сучасним цифровим технологіям ми можемо проводити онлайн-заходи так само цікаво й різноманітно, як і наживо – демонструвати електронні презентації та відеоролики, створювати інтерактивні завдання, проводити вікторини за допомогою онлайн-сервісів та інтернет-платформ: LearningApps, Genially, Google-форми та ін. Звісно, виникають і технічні складнощі через відключення світла чи поганий зв'язок, та ми невпинно продовжуємо шукати можливості для наших зустрічей і долаємо усі перешкоди. Адже головна мета – виховувати дітей гідними та щасливими громадянами демократичної, суверенної та сильної держави України.

Попри «прильоти» ракет, постійну загрозу обстрілів, практично неперервне виття сирен повітряних тривог, панічні атаки та моральне виснаження у деяких співробітників колектив бібліотеки працює і залишається на зв'язку зі своїм залізобетонним містом і дорогими читачами не лише у стінах бібліотеки, а й онлайн 24/7. І не важливо, онлайн чи офлайн відбувається наше спілкування, головне – ми разом, дружно робимо спільну справу і гуртом наближаємо нашу Перемогу.

Тетяна ПЕРВАК

завідувач сектору відділу
обслуговування дітей
середнього і старшого віку
та організаторів
дитячого читання
Національної бібліотеки
України для дітей

СКРИЖАЛІ ДОЛІ

до 130-річчя від дня народження
Валентина Дмитровича Отамановського – українського історика,
бібліографа, краєзнавця, громадського і політичного діяча
(1893 – 1964)

*Не дивіться на Україну, як на землю своїх батьків.
Дивіться на неї, як на землю своїх дітей. І тоді прийдуть зміни...*
Святослав Вакарчук

На долю України випало багато випробувань, але талановитих і відданих патріотів нашої Батьківщини українська земля народжувала з часу свого існування.

У 2023 році виповнюється 130 років від дня народження Валентина Дмитровича Отамановського – вченого, якому вінничани завдячують неперевершеними працями про історію славного міста.

Народився Валентин Отамановський в українській родині дрібного службовця 27 лютого 1893 року в селі Яблунівка на Черкащині, хоча в деяких документах зазначено містечко Златопіль (нині Кіровоградської області). Середню освіту здобув у Києво-Печерській гімназії, яку закінчив у 1912 році із золотою медаллю. Як медаліст та ще й за пільгами незаможної родини вступив на юридичний факультет до Київського університету ім. Святого Володимира (зараз – Національний університет ім. Тараса Шевченка). Через рік перевівся на механічне відділення Київського політехнічного інституту, де навчався до 1917 року. Юнаком сам заробляв собі на життя лекціями та додатковими заняттями зі студентами.

Навчаючись у Київському політехнічному інституті, Валентин очолював термінологічну ко-

місію при гуртку «Натураліст», входив до складу Української студентської громади (напівлегальна).

Отамановський, натхненний ідеями української незалежності, у 1914 році заснував організацію «Братство самостійників». Великою таємницею були прізвища «братчиків», які склали присягу не розголошувати навіть сам факт існування організації. «Самостійники» видавали нелегальну газету «Вільна думка». У березні 1917 року очолювана Валентином організація разом із «Товариством українських поступовців» ініціювала створення Української Центральної Ради.

Саме за ініціативою Отамановського в Києві того ж року сформувався штаб української міліції та почалося формування першої кінної сотні. Згодом разом з ідеологом українського самостійництва Миколою Міхновським він став одним із організаторів товариства «Український військовий клуб ім. гетьмана Павла Полуботка». У квітні 2017 року Всеукраїнський Національний Конгрес обрав Валентина Отамановського до складу Центральної Ради, та це було короткострокове депутатство, бо юнак невдовзі склав повноваження і повернувся на юридичний факультет Київського університету ім. Святого Володимира.

Ще у 1916 році Отамановський очолив видавництво «Вернигора», яке згодом видавало велику кількість листівок і брошур для роботи Центральної Ради, та вирішив зайнятися організаційно-партійною та літературною діяльністю, зокрема перекладом творів Данієля Дефо та оповідань Гі де Мопассана. Головною метою життя Отамановського було ширити погляди, що українська культура мусить орієнтуватися на Західну Європу, а не росію.

29 січня 1918 року разом з іншими студентами Отамановський під Крутами захищав Україну від військ Муравйова. У збірці «Крути» в списку встановлених осіб, що залишилися живими, є прізвище юнака Валентина Отамановського.

За часів гетьмана Павла Скоропадського через переслідування прихильників Української Народної Республіки у травні 1918 року Отамановський емігрував до Австрії у місто Відень, де зосередився на культурно-освітній діяльності. Одночасно намагався завершити вищу освіту на юридичному факультеті Віденського університету.

У червні 1920 року змушений був повернутися вже в радянську Україну, аби доглядати хворого батька, та приступив до роботи у Подільській філії сільськогосподарської кооперативної спілки «Централ».

У грудні 1920 року Валентин Отамановський перейшов на роботу у Вінницьку філію Всенародної бібліотеки України при УАН/ВУАН (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). У 1921 році Отамановський почав працювати спочатку на посаді завідувача українського відділу Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН, а у березні 1922 року очолив філію. Валентин Дмитрович збирав літературу про Поділля, видану різними мовами, архівні першоджерела з історії Магдебурзького права України, зокрема Поділля. Енергія, потенціал, продуктивність, натхнення до роботи та організаторські здібності Отамановського дали можливість філії заявити про себе як про потужну дійову наукову та культурно-освітню установу.

До новоствореної бібліотеки чимало книг передало Товариство «Просвіта», саме вони і стали основою відділу Українці.

Фонд філії нараховував понад 110 тисяч томів, з яких 40 тисяч вже були занесені до каталогу. Гордістю були 90 найменувань унікальних рукописів і стародруків та відділ «Подоліка». Валентин Отамановський знав сім мов, тож легко перекладав іноземну літературу про Поділля. Вперше в Україні було зібрано величезний газетний фонд, у якому мали місце видання доби українських визвольних змагань.

Валентин Дмитрович регулярно через ВБУ та ВУАН вирішував питання формування фондів ВФ. Станом на 1 липня 1923 року бібліотека мала вже 200 тисяч книг та 8 працівників у штаті. Філія з 13 жовтня 1925 року отримувала обов'язковий примірник нових видань УРСР, з 9 вересня 1926 року мала право на безкоштовне листування.

При Вінницькій філії бібліотеки ВУАН за ініціативи Отамановського 15 березня 1924 року було створено громадську наукову організацію – Кабінет виучування Поділля (КВП), який став центром краєзнавчого дослідження на Вінниччині. Очолював його професор Андрій Ярошевич. Для роботи було залучено близько 30 вчених, художників, письменників та представників інтелігенції. Це поклало початок системному, комплексному дослідженню краю, його історії, культури, природи. Багато уваги приділялося популяризації краєзнавчої літератури. Філія та її Кабінет видавали 26 праць краєзнавчого характеру, що склали своєрідну енциклопедію поділлязнавства. Є випуски видань, які отримали премії всеукраїнських конкурсів

наукових праць, що свідчить про їхню наукову ґрунтовність.

Уся робота Кабінету базувалася на науковій основі. Підтримувалися наукові зв'язки та здійснювався обмін виданнями зі 180-ма установами й організаціями України, СРСР, понад 50-ма науковими установами Західної Європи, Америки, Близького Сходу. Цей Кабінет слугував як авторитетний науково-методичний центр краєзнавства.

Валентин Отамановський брав участь у підготовці Першої конференції наукових бібліотек УРСР (28-31 грудня 1925 р.), де йшлося про створення Українського бібліографічного репертуару та краєзнавчої бібліографії. На конференції він виступив із доповіддю «Бібліографія краю (топобібліографія) як одне з основних завдань наукової книгозбірні та організація топобібліографічної праці на Україні».

У 1926 році Валентин Отамановський видав книгу «Краєзнавство на Поділлі, найближчі його завдання та потреби й роль в краєзнавчій праці Кабінету виучування Поділля». Книга стала цінним методичним посібником для краєзнавчих організацій усієї України.

Чотири роки Отамановський очолював науково-координаційну діяльність Кабінету, що дало змогу зібрати якнайбільше матеріалу з краєзнавства Поділля та історії Вінниці XIV – XVIII століть. Фонд ВФ поповнився багатьма цінними виданнями для їх вивчення, кращого використання і популяризації. У 1928 році у філії був створений Музей друку.

Багато уваги приділяли вивченню та охороні пам'яток, пов'язаних з іменами видатних подільців – Дмитра Марковича, Петра Ніщинського, Миколи Пирогова, Степана Руданського, з єврейською культурою, архітектурою регіону. За ініціативи Валентина Отамановського було створено спеціальну комісію для увічнення пам'яті Михайла Коцюбинського та відкрито меморіальну садибу-музей письменника.

26 серпня 1929 року Валентина Дмитровича разом із братом Михайлом арештували за звинуваченням у членстві неіснуючої «Спілки визволення України», яку вигадала влада СРСР для репресій серед української інтелігенції. Вчений отримав п'ять років таборів суворого режиму та два роки заслання до Татарстану. Після закінчення терміну Отамановському було заборонено виїжджати з Казані до України, тому з 1934 року він працював помічником директора з наукової частини та завідувачем відділу рукописних і рідкісних книг наукової бібліотеки Казанського університету, паралельно викладав іноземні мови у медичних вишах Ташкента, Казані, Краснодару, Саратова.

Практика багаторічного викладання у медичних інститутах підштовхнула науковця до

вивчення історії медицини та аптечної справи в Україні. Роботи Отамановського з медицини містять багато додатків та цінних документів, більшість яких вперше вводилися до наукового обміну. Валентин Дмитрович склав екстерном іспити за повний курс Краснодарського педінституту у 1945 році та отримав диплом історика, у 1946 році захистив дисертацію на тему «Вінниця як тип українського міста Південного Правобережжя XIV–XVIII століть. Еволюція правового стану на тлі соціально-економічного розвитку Побужжя XIII–XVII століть і процесу утворення станів. Історико-юридичне дослідження», а у 1957 році у Санкт-Петербурзькому університеті – докторську дисертацію.

Валентин Дмитрович Отамановський до сьогодні залишається найвизначнішим професійним істориком середньовічної Вінниці. Він є автором понад п'ятдесяти наукових праць, які умовно можна розділити на три групи:

1. Методика краєзнавчої праці та краєзнавча бібліографія;
2. Історія права;
3. Історія медицини та аптекарська справа.

З 1958 року професор Отамановський жив і працював у Харкові, викладав там латину в місцевому медичному інституті, був завідувачем кафедри. Заснував школу латиністів.

Помер 10 березня 1964 року. Посмертно реабілітований 11 серпня 1989 року.

У Вінницькому обласному краєзнавчому музеї є постійно діюча виставка про життя і творчість талановитого історика, правника, педагога Валентина Отамановського.

Вчена рада Харківського національного медичного університету 25 січня 2018 року присвоїла Центру медичного краєзнавства ім'я професора Валентина Отамановського.

Юлія ОСАДЧА

провідний методист науково-методичного відділу
КЗ КОР «Київська обласна
бібліотека для дітей»

ЖИВ СОБІ ГОБІТ, АБО ЯК ВИНИКЛО СЕРЕДЗЕМ'Я

(До 85-річчя казки Д. Толкієна «Гобіт»)

«У горі була нора, а у норі жив гобіт».

...А в Англії на межі дев'ятнадцятого і двадцятого століть — хлопчик Джон Толкієн, який народився філологом.

Кому яку долю визначить Бог із колиски... Хто з іграшковою зброею бавиться, іншому немає більшої насолоди, аніж цифри складати, а хтось понад усе слова любить. Отаким словолубом зростав майбутній автор «Володаря перснів». З дитинства цікавився легендами американських індіанців, у школі захоплено вивчав мови – латинську, грецьку, давньоанглійську, давньонімецьку, готську, ісландську (один лише перелік змусить здригнутися його ровесника із XXI століття), – довивчався і дозахоплювався до того, що почав створювати на їхній базі власні мови (а як літератор дебютував ще у семирічному віці казкою про дракона). Звісно, шлях йому був один — у науку філологію. До Оксфорду. Проте життя вносило і свої корективи: у часи Першої світової війни він добровільно вдягнув мундир молодшого лейтенанта і сповна пізнав, що таке війна: загибель друзів, криваві битви, окопний тиф... Але з окопів він знову повернувся туди ж, до улюбленої праці, викладав, досліджував, писав – і творив при цьому країну Сильмаліріон: із власною мовою та історією, легендами та казками... Ще не відаючи, що готує ґрунт для справи усього життя – своєї

Головної Книги, а зернятком, із якого вона виросте, стане казка про гобіта, його мандрівку за Імлисті гори (в іншому перекладі – «Туди та звідти»).

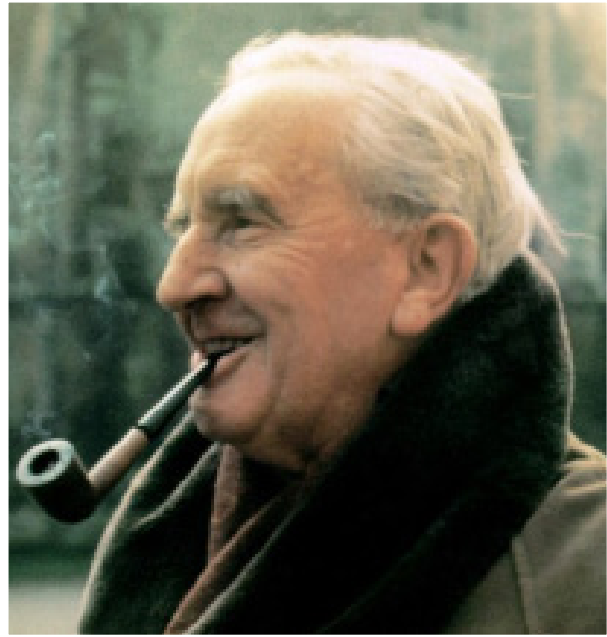
Книга виникла ніби несподівано для самого автора. Поштовхом для цього стало речення, записане на звороті екзаменаційної роботи втомленим викладачем Толкієном. «У горі була нора, а у норі жив гобіт». Де була та нора, хто такий гобіт, бозна: написав і забув. Але, певно, щось таки відклалося у підсвідомості, якщо через деякий час він почав детально описувати і гобіта на ім'я Більбо, і його житло, і характер. Опису виявилось замало: для розвитку сюжету Більбо треба було витягнути із норі. А він пручався! Навіщо? Йому ж і тут добре. Довелося кликати на допомогу мага Гандальфа та аж тринадцятьох гномів на чолі із Торіном із приманкою у вигляді (звичайно ж!) скарбів. І довелося гобіту покидати насиджене місце та несподівано рушати у подорож... Що його вело? Аж ніяк, як згодом пересвідчимося, не жадова до багатства.

«У ньому таїться куди більше, ніж ви можете здогадуватися, і набагато більше, ніж він сам про себе знає»,¹ – говорить маг гномам, не дуже задоволеним таким, на перший погляд, домашнім супутником. А щодо Більбо, то йому доводилося пізнавати самого себе надійнішим засобом – у дії. Ще у часи війни автор «Гобіту» пересвідчився, що

¹ <https://textbook.com.ua/literatura/1482422118/s-1?page=8>

найчастіше подвиги здійснюють непомітні люди зі стержнем у душі. Кмітливість важить іноді більше, ніж особиста хоробрість, а милосердя та самовідданість відіграють важливішу роль, аніж відвага у бою. Таким був і його Більбо. Нехай у його руки і потрапив чарівний перстень – мало б він добився, аби розраховував тільки на нього. Не пожалів би нещасного озлобленого на весь світ Голума, не визволив би гномів із ельфійського полону, не підказав би, як перемогти дракона, а найголовніше – не зміг би, віддавши свою найціннішу долю скарбів і ризикнувши власним життям, запобігти битві людей і ельфів з гномами. «Ти маєш мудрість і мужність, сплавлені у щасливий мірі, – говорить Торін гобіту в останні хвилини життя, і зізнається із неабияким сумом. – Якби усі цінували радість, пісню і добру їжу понад купи золота, світ був би веселішим».²

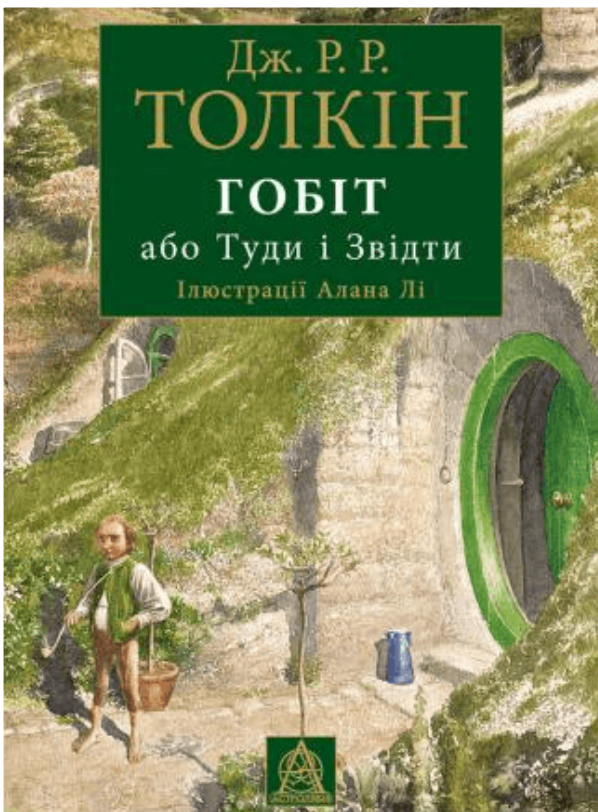
Невже Джон Толкієн втікав від жорстокого двадцятого століття, коли створював власну реальність у «Гобіті» і «Володарі перснів»? Аж ніяк! На меті мав інше: не більше не менше, як заповнити прогалину героїчного епосу в англійському фольклорі. Зачитуючись «Калевалою» і «Великою Еддою», насолоджуючись сторінками «Пісні про Нібелунгів», він відчував заздрість і образу за Батьківщину: як сталося, що Англія, яка у всьому звикла бути першою, у цьому сенсі виявилася обділеною! Незважаючи навіть на епос Беовульф та Легенди про Короля Артура! Чи не самому заповнити цю прогалину, як зробив, наприклад, Генрі Лонгфелло у «Пісні

про Гайавату»? Не так сталося, як гадалося. Толкієн створив не стільки епос середньовічної Англії, як власний світ, який для багатьох поколінь став більш реальним, ніж той, у якому вони жили...

А творився він не так вже й легко і просто. Розповідь про подорож гобіта Більбо автор довгий час не вважав навіть вартою уваги. У тому, що казку треба випустити в світ, як гобіта із нори, переконав друг – творець Нарнії Клайв Стейплз Льюїс, а на продовження історії спонукали вже вдячні читачі. Світ, описаний на сторінках «Гобіта», набував усе більше ознак тих країн, які Толкієн творив з юності, а дитяча казка стала ключовим епізодом в історії Середзем'я. «Володар перснів» визнано однією з найкращих книг минулого століття, і мова не лише про переклади, тиражі та екранізації – вже чимало поколінь толкієністів живуть у цьому вигаданому світі під вигаданими іменами. Не кажучи про жанр фентезі, який із появою творів Толкієна посів своє почесне місце на Парнасі і продовжує розвиватися попри усе...

...Рольовими, а тим більше комп'ютерними іграми зараз нікого не здивуєш. Віртуальними світами, які народжуються і зникають одним натиском комп'ютерної мишки, – також. Але ж саме в цьому їхня істотна відмінність від літературних – останні народжуються словом та існують завдяки словам, прописуються у вічності завдяки їм же... Як тут не згадати урочисто-піднесений початок Євангелія від Іоанна: «На початку було Слово...». Отож нехай любителі фентезі, а особливо толкієністи, благословлять той далекий день, коли вісімдесят п'ять років тому оксфордський викладач написав слова про гобіта та його нору...

² https://read-online.in.ua/read/hobit_abo_mandrivka_zh_ymlisti_hori/137

ЩАСТЯ ДОВГО НЕ ТРИВАЄ. А ЧИ БУЛО ВОНО?

(До 130-річчя драми І. Франка «Украдене щастя»)

Коли пишеш про книги-ювіляри, мимоволі виникає питання: а який рік вважати роком народження тієї чи іншої книги? Той, коли був написаний перший рядок, чи той, коли поставлена остання крапка? Або той, коли книга вийшла друком на суд читачів? А якщо говорити про драматичний твір — тоді, коли він з'явився на сцені?

Щодо драми Івана Франка «Украдене щастя», то історія її народження заслуговує окремого опису.

У березні 1891 року Львівський сейм оголосив конкурс на найкращу драму (всупереч планам конкурс розтягнувся мало не на два роки). Іван Франко подав на нього свою драму «Шандар» («Жандарм»), чим роздратував цензуру: мовляв, плямить честь цісарського мундира. Драмі присудили друге місце, а для сцени автор замінив героя поштарем, проте вже у першій друкованій публікації та наступних виставах повернувся до першого варіанту, а історія Анни, селянина Миколи Задорожного та жандарма Михайла Гурмана отримала більш точну і глибшу назву «Украдене щастя». І всупереч цій назві та трагічному змісту мала щасливу долю: з того часу, як Івану Яковичу піднесли після першої вистави лавровий вінок, драма так і не сходить із української сцени, ще й, звісно, прописалася у кінематографі.

Текст «Пісні про шандаря», на основі якої Франко творив «Украдене щастя», неважко знайти зараз і в повному зібранні його творів, і на просторах інтернету. А прочитавши — помітити, як вона збігається із сюжетом драми (навіть збережене ім'я одного із героїв — Микола).
*Ой, пити би горівочку, ой, пити би, пити;
 Ой, прийшлося шавдареві з Делятина іти.
 Ой, положу на віконце горіхову гранку;
 Прийшов шандар з Делятина, бо має коханку...
 Ой, як прийшов Николайко до своєї хати:
 Ані ключів, ані жінки нема коло хати.
 А він пішов до сусіди, зачав ся питати:
 — Ци нема ту меї жінки, нема коло хати?
 — Ой, іди ж ти, Николайку, та на торговицю,
 Ой, там жінка із шандарем п'є мед, сливовицю. —
 ...Взяв сокиру у жидівки, розрубав верії...
 Забрав речі жандармські до фільватерії.
 У покою піп Николу на смерть сповідає,*

А у другім єго жінка ручки си ломає:

— Люби мої єгомосцю, щось маю казати:

Ци мож мене із шандарем разом поховати?

— Ой, молода молодице, не мож то зробити:

Уже шандар тиждень гниє, ти будеш рік жити.¹

У статті «Жіноча неволя в руських піснях народних» Іван Франко рішуче бере під захист жінку, яка кохає гаряче і щиро, і засуджує жандарма — він-бо йому здається якраз «чоловіком справді зіпсованим і ледачим. Він попросту хвалиться своєю добичею, хвалиться тою безграничною любов'ю Николайкової жінки, якої він не варт. Він прилюдно в церкві називає її своєю любкою, веде її за руку поміж народ, немов щоби всім в очі показати: «Бачите самі, яка вона!»... А основне «прокляте» питання: хто винен в усьому тому?.. Винні нещасливі уладження наших родинних обставин, які не дозволяють легально розірвати зв'язок, уже фактично розірваний, яке насилує любов і серце жінки... А далі винні погані, нечесні поступування шандаря, а посередньо ті причини, що зробили його безсердечним і нечесним... Ех, та й нудно ж бо повторювати все одно і то саме доходити, «куди не кинь, все в клин», тисячними дорогами, а все до одного кінця»².

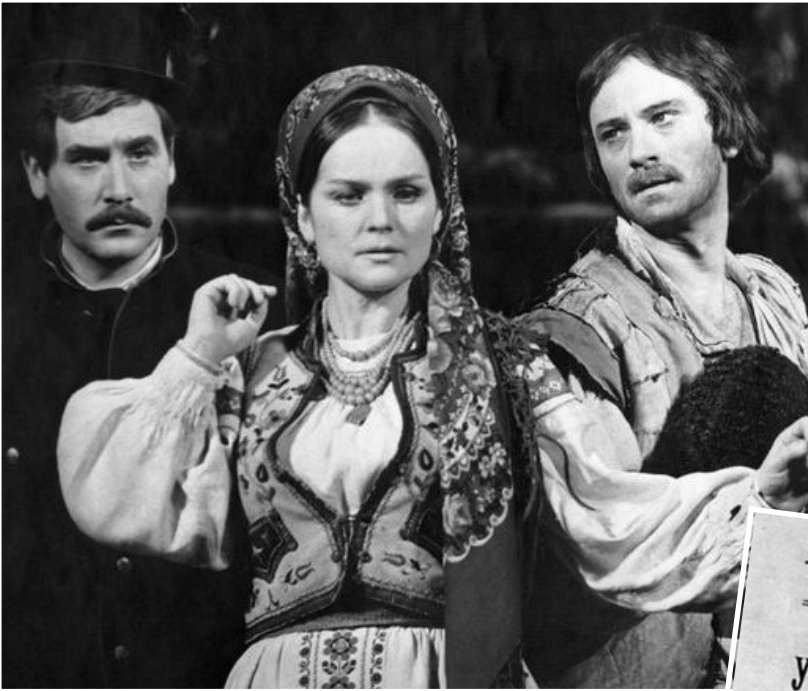
«Украдене щастя» було написано того ж року, що і стаття. Не відпускав, певно, цей сюжет та його герої, забажалося осмислити і творчо відтворити «галицьке пекло», у якому ж, за словами самого автора, і жили (існували) його герої. Соціальні ноти в драмі звучать занадто гучно, щоб їх не помітити. Але ж ось і сто тридцять років минуло, і все змінилося докорінним чином, а драма Івана Франка живе і досі, та змушує замислитися: а хто ж винен?.. Бо скільки ж не змінювати соціальний лад, а людська натура залишається тією ж самою...

Любовний трикутник — що може бути банальнішим? І водночас — трагічнішим...

Так, герої «Украденого щастя» (насамперед Анна) стають жертвами боротьби за землю в селянській родині. Її брати навіть не є дійовими особами драми, та й навіщо: свою чорну справу вони вже зробили — спочатку спільними зусиллями віддали Михайла в жандарми, потім його «поховали», а сестру — заміж за наймита, щоб не ділитися спадщиною. Межа пройдена? Аякже.

¹<https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1882/ZhinochaNevoljaVPisnjax/PisnjaProShandarja.html>

²там же

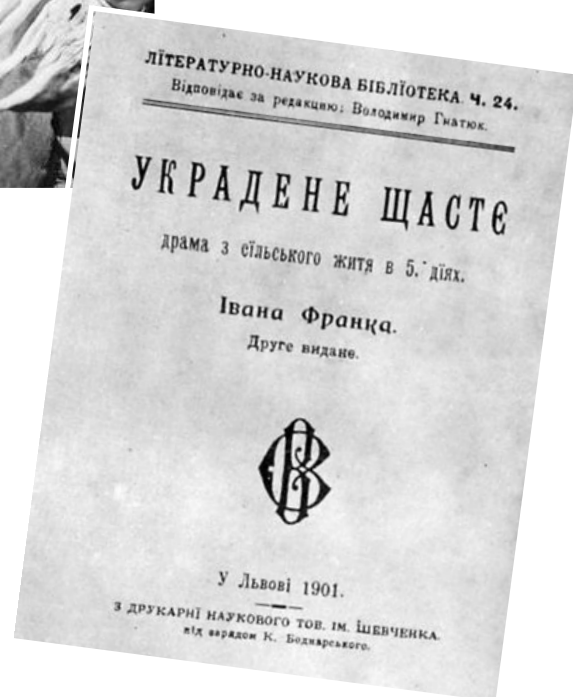

І хоча сумирний Микола обожнює жінку так, що сусіди заздять, — для нього у Анни немає ані краплини тепла, одна зневага («тумен!») і відраза. «Силувала себе, а далі не можу...». Серце, як то кажуть, любити не примусиш, і коли розриваєшся між почуттям обов'язку та коханням, перше рідко коли бере гору... Але ж... Відкрито платити злом за добре ставлення, навіть тоді, коли немає ніяких почуттів, — це також перейдена межа... «Нехай хоч сорочку свіжу дружина принесе...».

Не викликає особливої симпатії і Михайло Гурман. Чесний і працьовитий до армії (яким і полюбила його Анна), він змінюється далеко не в кращий бік, і виступає перед глядачами дійсно як жорстокий і владний жандарм. Ще й здатний на все — бо щастя у нього вкрали! А крадієм, на його думку, виступають не справжні винуватці, а слабкий безпомічний Микола, з яким він грає, наче кіт із мишею. Не гребує нічим, отже виникає враження, що рушієм його вчинків є не кохання, а помста. А що далі? Його це мало цікавить.

Здається, Микола у цьому трикутнику виглядає найблагороднішим і найнещаснішим. Та не дарма він з'являється на сцені вже у першій яві у закритавленій сорочці... В його коханні до Анни теж превалює оте саме — моє! Моя дружина, не віддам... І якщо у Михайлові хоча б в останню хвилину пробуджується людяність, Микола нічого не розуміє і не кається за вбивство. Як їм жити після того, коли поміж ними пролягла кров, — про це він якось не думає...

Дійсно, безнадійна ситуація — куди не кинь, усюди клин. Навіть на сучасний погляд (розірвати шлюб і жити з коханим) виходу немає, — хіба щастя купиш ціною чужого горя? По-перше.

А якщо б і так, то не віриться і в те, що шлюб Анни і Михайла був би щасливим. Адже почуття, які він викликає в Анни, — пристрасть навпіл зі страхом... І зважаючи на характер останнього (прямо протилежний Миколиному), не важко уявити, як би воно було у подружньому житті, де пристрасть швидко згасає, а от страх може остаточно заповнити душу...

Іван Франко наполягає, що щастя у його героїв вкратило суспільство, геній же Франка, може і проти його бажання, прямо натякає на інші причини того, що усі троє виявляються нещасними. З одного боку, шкода усіх, з другого — симпатії не викликає ніхто, бо у кожного на першому місці «я», «моє», «мені». Отже, герої виявляються обкраденими двічі — і суспільством, і власним егоїзмом. По суті, крадуть щастя (а чи було воно?) у самих себе.

Лариса МОЗГОВА

заступник директора
з наукової роботи
Обласної бібліотеки для дітей
та юнацтва Житомирської
обласної ради

ПРОМІНЦІ СВІТЛА ТА ДОБРА ТЕТЯНИ ДАНИЛЕВИЧ

(з нагоди 60-річного ювілею)

Світ дарує безліч зустрічей, подій, за кожною з яких стоять особистості. Мені поталанило зустрітися з чудовою людиною, професіоналом бібліотечної справи Тетяною Костянтинівною Данилевич у 2011 році, коли я прийшла працювати в обласну бібліотеку для дітей Житомирської обласної ради. Неодноразово доводилося чути думку, що у бібліотечній справі немає випадкових людей, у ній залишаються ті, хто має покликання до професії бібліотекаря, поважає та цінує її, хто щоденною працею доводить своє ставлення до справи.

Тетяна Костянтинівна мріяла бути художником. У 1979 році вона закінчила першу в м. Житомирі дитячу художню школу (від 20.06.2019 р. – комунальний початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Художня школа Житомирської міської ради імені Віктора Шкуринського»). Надалі вона сподівалася пов'язати своє життя з Баранівським порцеляновим заводом, розробила шість варіантів художнього розпису сервізів. Її вчитель Віктор Шкуринський вважав юну художницю кращим акварелістом школи. Водночас юна Тетяна займалася спортом – легкою атлетикою та гімнастикою, і навантаження на організм виявилися занадто великими – вона стала втрачати зір. Ця проблема зі здоров'ям змусила її відмовитися від професії художника і постати перед вибором нової професії. Обдумуючи різні варіанти, Тетяна все ж тяжіла до роботи з дітьми, тому роглядала можли-

вість подальшої педагогічної діяльності, що зумовлено було, безперечно, і родинними традиціями – її батько викладав психологію у вищих навчальних закладах м. Житомира, бабуся була вихователем у дитячому садку.

Але доля передбачила для Тетяни інший шлях. У Житомирську обласну бібліотеку для дітей, у якій дівчина полюбляла читати з дитинства, потрібен був художник. Для Тетяни у цій пропозиції поєдналися речі, які їй були до душі: можливість малювати й працювати з дітьми. Саме цього ж року у Житомирському культурно-освітньому училищі відкрили бібліотечне відділення заочної форми навчання на базі 10 класів, і директор бібліотеки запропонувала молодій художниці вступити до цього навчального закладу.

Під час навчання Тетяна вподобала професію бібліотекаря і у 1983 році закінчила училище з червоним дипломом, а згодом, у 1998 році, – факультет «Дитяча бібліотека» Київського державного інституту культури ім. О. Є. Корнійчука.

І почалося бібліотечне життя... Тетяна Костянтинівна покращувала діяльність бібліотеки як художник і як бібліотечний фахівець. Вона започаткувала «Музичний кіоск», стала одним із організаторів та провідним актором бібліотечно-краєзнавчого театру книги «Аркадія», який і до сьогодні діє у бібліотеці. А вже у 2019 році взяла участь у майстер-класі «Соціальний театр як метод просвітницької роботи з підлітка-

ми та молоддю» від акторів Київського Академічного театру на Печерську.

Успіх наших зусиль на професійній ниві залежить від готовності до змін. Щоб бути цікавим своєму читачеві, ми постійно знаходимося у пошуку нових форм співпраці. Так, за ініціативи Т. К. Данилевич, уже завідувача відділу обслуговування учнів 5-9 класів, у 2012 році розроблено «Формулу успішного діалогу в бібліотеці», з метою сприяння побудові продуктивних взаємини «бібліотекар-читач», «бібліотекар-студент-волонтер», «бібліотекар – я сама і мої колеги». Вона реалізувалася через вияв ініціатив, небайдужість та постійний пошук нових ідей, прагнення до досконалості, через навчання та вивчення досвіду у бібліотечній школі життєтворчості «Повір і відкрий себе» – інноваційній майстерні спілкування у форматі ЗД (де Д – це досліджуємо, думаємо, допомагаємо) з цільовими фокус-групами особистісного розвитку, серед яких читачі, студенти, бібліотекарі, партнери.

У незвичайній школі відбувалися зустрічі з креативними викладачами: пані Артмайстром, Наталкою-інтелектуалкою, book-тренерами Ох та Ах!, Веселою ноткою (ролі яких виконували Т. К. Данилевич, завідувач відділу обслуговування учнів 5-9 класів, та працівники її відділу). Емоційний дискомфорт наших читачів під час зустрічей в школі життєтворчості «Повір і відкрий себе» допомагають зняти на відео живі інсценізації імпровізаційного театру «В країні здійснення мрій». Із задоволенням діти брали участь у зустрічах «Душа не може думати не малюючи», бібліоцукерні «Вітамінки настрою»; вони пройшли імідж-курс «Формула успіху» з Пані Артмайстром та Веселою ноткою, де поєднувалися малюнок та музика; були активними учасниками психологічного театру-імпровізації «Знайомство зі світом почуттів» та тренінгів особистісного зростання «Етикет у вирі життєвих ситуацій» із ауторелаксацією «Усе в твоїх руках».

Такі ефективні форми роботи подобаються як читачам, так і їхнім педагогам, батькам, які розкривають для себе дитину по-новому. Підлітки мають можливість одночасно з отриманням нової інформації та накопиченням власного досвіду презентувати (іноді вперше) свої творчі здібності перед широкою аудиторією під час заходів. Слід відзначити, що у нашій бібліотеці з 2000 року почали надавати безкоштовну психологічну консультативну допомогу усім охочим читачам та їхнім батькам, працює телефон довіри, проводяться психологічні практикуми і тестування із застосуванням

проективних методик за участю студентів. Тетяна Костянтинівна згадувала: «Я пишу тим, що все це розпочалося з допомогою мого батька К. К. Колодяжного, кандидата психологічних наук, доцента кафедри психології відкритого університету «Україна» (з 2001 р.), професора кафедри психолого-педагогічних дисциплін МАУП (з 2003 р.). За його консультацією формувався фонд необхідної літератури психологічного спрямування для

особистісного зростання та інтеграції в суспільство сучасних підлітків. А коли його не стало, психологи міста започаткували бібліотечну школу життєтворчості «Повір та відкрий себе». Допомогти дитині вирости особистістю, яка зможе вистояти за будь-яких життєвих негараздів, жити цікавим, повноцінним життям, бути успішною і щасливою – в цьому Тетяна Костянтинівна вбачає місію до сьогодні і продовжує втілювати в життя бібліотеки безліч креативних творчих проєктів. Особливу увагу Тетяна Данилевич приділяє найскладнішій аудиторії наших користувачів – дітям з інвалідністю, бо вважає, що кожна дитина унікальна, у кожній свої здібності, своє життя, своя доля. Вона має унікальний дар спілкування з цими дітьми, а вони відповідають їй взаємністю.

Професійне та життєве кредо Тетяни Костянтинівни – дати можливість дітям зрозуміти, що необхідно жити за законами позитивної життєвої філософії. Вона весь

час ініціює і впроваджує нові форми роботи: бібліотерапевтична бесіда у релакс-зоні «Цілющий промінь книги», цикл бесід «Бібліотечне королівство – зона цивілізованого лідерства», цикл годин практичних порад «На повороті долі випадкових книг не буває», цикл читань морально-етичного спрямування «Бо ти на Землі – Людина, й тобі відкривати цей світ», поетично-музичне слово від житомирських поетес Марії Павленко, Людмили Павловської «Струни арфи Давида», молоді казкарки Світлани Соболевської «Чарівний метелик творчості», дитячої письменниці Світлани Гресь, авторки та виконавиці власних пісень Світлани Смірної.

Тетяна Костянтинівна вміє притягувати до себе людей – читачів, колег, творчих особистостей міста та всієї області, а також здатна перетворити звичайне відвідування бібліотеки на дивовижну і незабутню подію.

Велика кількість художників, митців стали друзями й постійними партнерами бібліотеки, де вони презентували свої роботи, виставляли картини, проводили майстер-класи... На одній із виставок художника Володимира Данильченка був присутній вчитель Тетяни Костянтинівни Віктор Шкуринський, який під час заходу попросив слово і відзначив цінність роботи своєї учениці як бібліотекаря, хоча дуже довго мав образ на неї за «зраду» дару художника. Тетяна Костянтинівна дуже швидко опанувала цифрові компетенції, одна з перших почала вести блог бібліотеки «МІСТО Онлайн», що означає (Місто ідеальних стосунків творчих особистостей – Онлайн), розробляти мультимедійні ресурси для користувачів, створила online-казку «Принцеса подіуму або чарівні перетворення сучасної панночки». Тетяна Костянтинівна – постійний учасник і доповідач фахових наукових зібрань, міжнародних та всеукраїнських проєктів, місцевих акцій та ініціатив.

Під час однієї зустрічі у бібліотеці з житомирською поетесою, журналістом, головою Міжнародного поетичного братства Юрка Гудзя Марією Рудак Тетяна Костянтинівна дізналася про проблеми автора з виданням книги (бракувало коштів на типографські роботи, не було можливості оплатити роботу художника за ілюстрації до книги), і тоді вона продала свої золоті сережки й віддала гроші на видання книги та ще й принесла ілюстрації до книги, які намалювала за одну ніч. Незабаром, у 2012 році, відбулася презентація першої книги Марії Рудак «Рай-дерево» з малюнками Данилевич Тетяни. Сьогодні у творчо-художньому доробку Тетяни

Костянтинівни вісім книг з енергетичними малюнками в авторській техніці квіткового принту лінером: Ольга Ольшанська «Любов і принципи» (2014 р.); Світлана Соболевська «Легенда про Романа і Чернявку» (2017 рік), Галина Цепкова «Мої святині» (2017 р.); Світлана Соболевська «Подарунок із Романівки» (2017 р.); Марія Рудак «Страньєрка» (2018 р.) Бойко Богдан «Дивуюсь, мрію і шукаю» (2020 р.).

У вересні 2020 року Тетяна Костянтинівна на мистецькому вернісажі «Барви вересня» представила картини у новій для неї техніці масляного живопису. Тетяні Костянтинівни притаманні душевна гармонія й оптимізм, чуйність, доброта, артистизм і емоційність, наполегливість, увага до оточуючих, натхнення та працьовитість. Її ціннісні установки, уявлення, думки надихають на творчість у всіх сферах її життя. У професії бібліотекаря Тетяна Костянтинівна реалізовує всі знання і навички, отримані, як під час навчання художньому мистецтву, так і в період зростання як професійного бібліотекаря.

Під час війни Тетяна Костянтинівна реалізує свої творчі, професійні та людські якості для надання допомоги внутрішньо переміщеним сім'ям з дітьми, багатодітним родинам, серед яких є і діти з інвалідністю. У серпні 2022 року як художник-волонтер вона стала учасником благодійного проєкту «Підвал», проводить майстер-класи з олійного живопису з арттерапевтичними практиками.

Вважається, що справжній геній – це той, хто здатний зробити світ кращим, створюючи нові духовні й матеріальні цінності в символічному середовищі культури. Ми з великим задоволенням і радістю зустрічаємо кожен нову творчу ідею нашої колеги. І сьогодні діяльність Тетяни Данилевич, завідувача відділу соціокультурної діяльності та естетичного виховання обласної бібліотеки для дітей та юнацтва Житомирської обласної ради, – яскраве підтвердження цим словам, бо вона художник і бібліотекар-митець, арттерапевт і людина з великим серцем, яка перетворює світ на краще. Зичимо Тетяні Костянтинівни невичерпної енергії, міцного здоров'я, творчого натхнення, мирного життя.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

Житомирській художній школі присвоєно ім'я Віктора Шкуринського [Електронний ресурс] // Житомирська міська рада : [вебсайт]. — Режим доступу: <http://zt-rada.gov.ua/?3398%5B0%5D=8162>. — Назва з екрана. — Дата публікації: 20.06.2019. — Дата перегляду: 04.10.2020.

Андрій КОНОНОВ

провідний методист відділу науково-методичної роботи та бібліотечного маркетингу Національної бібліотеки України для дітей

ПРОФЕСІЯ, ЩО СТАЛА СПРАВОЮ ЖИТТЯ

Бібліотекар – це не просто професія, а поклик душі... Це свідомий, іноді важкий, але завжди сповнений творчістю, досягненнями і блискучими перемогами, життєвий шлях.

Тетяна Василівна ШАМАРІНА присвятила професійне життя вихованню підростаючого покоління через любов до книги, керуючись гідними принципами та загальнолюдськими цінностями.

Бажання працювати з дітьми, дарувати їм неповторну радість спілкування з друкованим словом визначили її професійний

шлях. Після року роботи бібліотекарем у районній бібліотеці вступила до Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука. У 1981 році закінчила його з відзнакою і розпочала свою трудову діяльність у Національній бібліотеці України для дітей (тоді Державна республіканська бібліотека для дітей ім. Ленінського комсомолу), де працює і нині. Невпинна праця на різних посадах, активна та небайдужа життєва позиція сформували Тетяну Василівну як фахівця, який є еталоном для молодого покоління бібліо-

текарів. Скарбничка її професійної діяльності наповнювалася різноманітними та багатогранними формами роботи. Це понад двадцять тематичних видань з питань організації обслуговування читачів-дітей, відродження культурних традицій народу, релігієзнавства, правової культури дітей; організація всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів з актуальних проблем дитячого читання; проведення культурно-просвітніх, освітніх та дозвілєвих заходів, експозиційно-виставкової діяльності; розширення міжнародних зв'язків з посольствами, культурними центрами зарубіжних країн; програмно-грантова діяльність та багато іншого.

Вона є автором низки публікацій з питань організації обслуговування користувачів-дітей у періодичних фахових виданнях, активно займається вивченням проблем і перспектив дитячого читання, впровадженням прогресивних форм організації обслуговування користувачів-дітей у дитячих бібліотеках України. Тетяна Василівна бере активну участь у розробці та доопрацюванні регламентуючих та інструктивних документів бібліотечної справи, зокрема «Типових норм часу на основні процеси бібліотечної роботи», «Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання до 2015 року», проекту нової редакції «Типові правила користування бібліотеками в Україні». Вона є одним із організаторів і виконавців проекту першого Всеукраїнського літературного конкурсу сімей-ерудитів «Від роду — до народу».

Сьогодні, коли Україна у вогні війни виборює свою незалежність, Тетяна Василів-

на з командою бібліотечних фахівців НБУ для дітей докладає щоденних зусиль, аби книгозбірня була для юних читачів не тільки інформаційним центром, а й територією безпечного спілкування і творчості, домівкою, де вони завжди можуть отримати потрібну книжку, пораду, підтримку та щирю усмішку.

До величезної кількості почесних відзнак і нагород, які є справедливим свідченням глибокого розуму, звитяжної праці й непересячного таланту Тетяни Василівни, долучилася ще одна...

За значні заслуги у зміцненні української державності, мужність і самовідданість, виявлені у захисті суверенітету та територіальної цілісності України, вагомий особистий внесок у розвиток різних сфер суспільного життя, сумлінне та бездоганне виконання професійного обов'язку Указом Президента України «Про відзначення державними нагородами України» від 7 березня 2023 року № 139/2023 ШАМАРІНІЙ Тетяні Василівні присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Колектив Національної бібліотеки

України для дітей щиро вітає колегу із державним визнанням її заслуг перед українським народом, високу оцінку особистого внеску у розбудову бібліотечної справи України та виховання молодого покоління юних патріотів.

Бажає Миру і Перемоги, наснаги й оптимізму, незгасної енергії та наполегливості, завжди сприятливих обставин для нових задумів і сподівань! Міцного здоров'я та добробуту, щастя й радості, щирих посмішок від близьких та друзів, приємних несподіванок від долі!

Юлія ЯРОВА

методист 1 категорії відділу науково-методичної роботи та бібліотечного маркетингу Національної бібліотеки України для дітей

КНИГИ ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ

Дітям потрібні книжки про війну, які б допомогли їм відреагувати, відчутти, дозволили б їм розпочати розмову з батьками чи особисту рефлексію.
Світлана Ройз

Чи варто читати дітям книги про війну під час війни?

У прикінцевих вихідних даних, де зазвичай пишуть «Для середнього шкільного віку» (а видавці визначили її якраз для дітей старше 10 років), зазначено: «Ця книжка написана, намальована і надрукована під час війни з росією». В інформації про видавництво поруч із Києвом додано – (Братислава, Прушків). За словами авторки цієї книги, вона писала її у коридорі під час ракетних обстрілів Києва, де залишилася, аби доглядати хворих батьків, які б не подужали виїхати [1] ...

За кожною із книг стоїть історія, яка має допомогти дитині пережити лиха війни, відрефлексувати їх, стати сильнішими і в жодному разі не зневіритися. За словами дитячого та сімейного психолога і авторки книг із дитячої психології Світлани Ройз, «обережність та повага – те, що саме зараз має бути в основі авторського ставлення. А теми можуть бути різними... Водночас дітям треба знаходити для себе світи, які допоможуть їм відпочити від тривоги та війни – це може бути казка, фантазійно-безпечна реальність...».

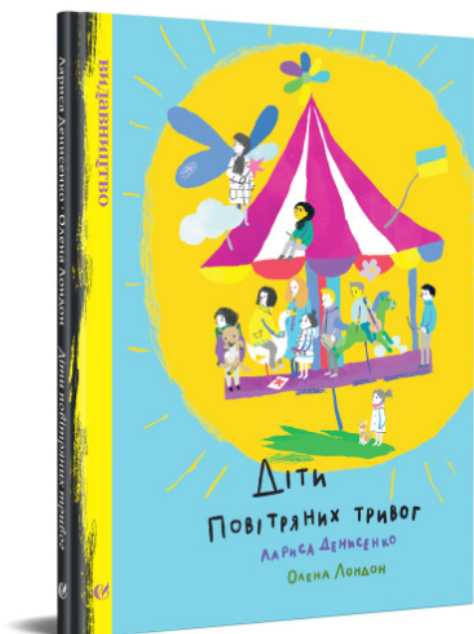
Такою, на думку психолога, і є книга Лариси Денисенко «Діти повітряних тривог», що побачила світ влітку 2022-го у видавництві «Видавництво», проілюструвала її Олена Лондон. На відміну від «Незламних мурашів» Лариси Ніцой чи манґи Мацуді Джуко «Привид Києва» книга Лариси Денисенко в основу твору ставить не героїв з передової (завдяки яким зараз пишуться ці рядки), а цивільних, вимушених виживати в умовах війни. Книга є «фіксацією важких доль українських дітей та жадливих воєнних злочинів росіян» [3], ніяк не применшуючи випробувань, які лягли на плечі кожного героя чи героїні, адже «цей досвід, він може бути різним, але він дуже нас всіх єднає» [4].

До написання книги авторку підштовхнуло кілька інтерв'ю з киянами, які переховувалися з дітьми у бомбосховищі. Інтерв'ю провели з метою написання передмови до книжки «Майя та її мами» [7], яку на підтримку України вирішили видати у Фінляндії, Польщі, Німеччині, Швеції та Великобританії [3]. Ця передмова мала стати нагадуванням читачам за кордоном про війну, яка щодня забирає в українських дітей можливість читати книги і радіти часу з близькими. (До речі, винагороду за роялті з продажу прав на закордонні публікації видавці передали на потреби «Госпітальєрам»).

За сюжетом – це розповідь новонародженої дівчинки Мії, яка з'явилася на світ 25 лютого 2022 року в підвалі і має прототип у реальному житті. Мія здатна комунікувати з іншими дітьми повітряних тривог по всій Україні та за її межами – це її суперсила. У підвалі пологового будинку Коломиї вона та її мама ховаються від «небезпечного неба». У чому ж його небезпека? Авторка відповідає словами Мії: це коли «повітря починає стогнати – його розриває всяке лихо-силла російських військових».

Мія промовляє подумки свої перші слова підтримки Артему, який застряг у машині із мамою та маминою подругою десь серед нічного поля Житомирщини, і з ним – пєсики, які заспокоюють його, а він – їх. Мія каже нам, що з ними все буде добре, бо їм допоможе рішуча жінка. Проте зараз вони, як і багато хто з нас, знаходяться у повній темряві серед невідомості.

На черзі у Мії Львів. Тут живе Лея, яка наліпила двісті вареників для діток з їхніми мамами та бабусями, що здолали довгу дорогу, рятуючись від ворожих обстрілів. Тепер Лея малює бойових котиків, які захищають всіх-всіх.

Далі Мія веде нас у Вінницю, де Анічка з Маріуполя – зовсім одна серед незнайомих людей. Вона переписується із подружками, які не змогли евакуюватися із рідного міста. Одна з них – Маринка – не відповідає вже два дні. Мія втішає Анічку і каже нам, що її подружка спить настільки міцно, що жодні звуки ту вже не розбудять.

Власне, лихосилля постає у цій книзі головним антагоністом. Це – уособлення війни, що жорстоко нищить мирних українців. Книга описує способи пояснити дітям, що таке війна. Ось, наприклад, Ольця ховається від обстрілів у підвалі в Херсоні і питає у своєї бабусі: «Ба, чому вони нас убивають?» — «Та чорти вони. Придумали, ніби нас немає!» — «А як немає, то кого вбивати?» — «Так отож! Бісяться, що ми є і що ми саме такі!».

Ілюстраторка Олена Лондон зображує лихосилля у темних кольорах та здебільшого у вигляді зубатих ракет зі злісним поглядом. А так його описує Мія та інші діти повітряних тривог: це чортове лихосилля усюди, воно має свій

прапор, в одних населених пунктах тихіше, ніж в інших, але не менш небезпечно; в Гостомелі повбивало людей, понищило будинки і найбільший у світі літак «Мрію»; ранив Чернігів, змушує їхати з домівок, щоб бомби не дістали сім'ю; все руйнує, казиться, вбиває; поховане під хрестом літери Х на малюнках Артура з Ізмаїлу; спричиняє екологічні катастрофи; підстрелило ведмежа в іграх малого Іллі; розстріляло Поліну з родиною в машині на проспекті Олени Теліги; вигнало з Криму, а потім з Одеси маму ще не народженого Данилка...

Водночас розповідь навчає методів боротьби із лихосиллям, адже поки дорослі ведуть з ним фізичну боротьбу, діти дбають про своїх братиків і сестричок; мріють захистити рідне місто; допомагають, спілкуються, обіймаються, щоб не так лячно було думати про весь жах; хочуть боротися з ним і рятувати близьких; фіксують і поширюють у мережі його злочини проти природи ... Коли народиться Данилко, каже Мія, ми його здолаємо.

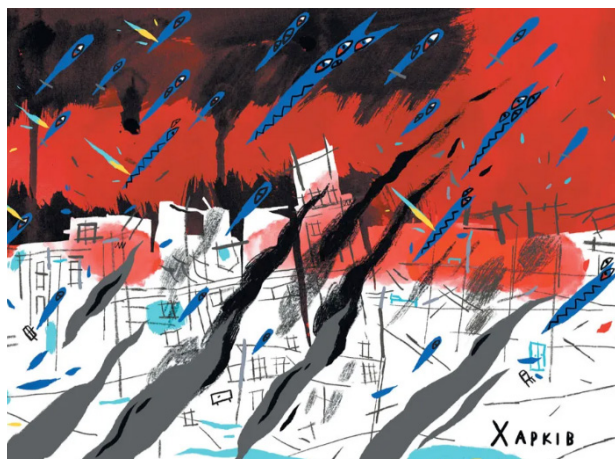
Із фейсбуку авторки: «Я не знаю, як це вийшло, взагалі, як я наважилася писати цей текст на початку березня в Києві, коли мені було страшно, важко, емоційно подекуди нестерпно, і коли я ніби тримала за руки своїх подруг з дітлахами. Я плакала, коли його писала. І спочатку сприймала його як адвокацію дитячих життів та прав під час війни.

Плакала, коли побачила, як прожили його діти Кропивницького [2].

Плакала, коли бачила ілюстрації Lena London. Плакала від зворушення, коли про текст тепло і фахово відгукнулася Світлана Ройз.

Для мене це було дуже важливо, коли пишеш книгу в такому стані, в якому я тоді перебувала, легко не помітити важливе, є вірогідність, щоб щось пішло не так» [6].

Український літературознавець і критик Ганна Улюра додає: «Діти повітряних тривог» – із тих дитячих книжок, які треба читати дорослим: досвід війни часом треба пояснити максималь-

Тарас каже, що буде Привидом Чернігова. Бо ось у Києві є свій привид-льотчик, який ущент розбивав ліхосилля, а в його міста – немає. Місто поранене, Тарасу від цього боляче. Він сидить у шовку і каже, що неодмінно буде Привидом Чернігова, ну, не зараз, але точно-точно буде – от лишень принесли б води і, може, булочку. Але точно принесуть!

Це – Данило. Він у маминому животикі в Кракові. Поряд бабуся, із татом усе добре. Його маму звати Юля, вона кримчанка, але з Криму її вигнали російське ліхосилля, потім вона стала одеситкою, а тепер... Мама Данила – українка. Данилко ще не народився, але такого набачився! Про такі пригоди мені розповів, ніби він побував у всіх країнах світу. Навіть думаю, чи він не патякало якесь.

Але Данило дуже сміливий, і ми з ним знаємо: коли він народиться, ми здолаємо ліхосилля.

но просто, доступно і дуже обачно. Щоб хтось поговорив із тобою, як з дитиною, нажаханою першою сиреною і першим прильотом. Це саме така книжка» [5].

Це книжка-терапія, рефлексія, історія, яку ми проживаємо зараз, і яка не має ще записаного кінця, проте всі знають, про що він. Психологи називають проговорений досвід інтегрованим. Навіть травматичний до цього, він стає ресурсом для адаптації до навколишніх умов, можливості змінити їх та жити далі. Тому ця книга важлива: почати розмову з дітьми про те, що вони переживають зараз, можна з історії «книжкових» дітей повітряних тривог. Одна із таких історій допомогла самій авторці. Пам'ятає Данилка?

«Я вам скажу, що мене витягнуло з тунелю темряви і болю. Це історія про народження Данилка.

Моя книга завершується тим, що Діти Повітряних Тривог перетворюються на Дітей Повітряних Поцілунків із народженням сина моїх друзів Юлії та Артура. Данилко народився в ніч на 8 квітня. Саме цього дня наші війська вибили окупантів із Київщини», – зізнається письменниця.

Книга вийшла друком у серпні 2022-го і вже потрапила у рейтинги топових видань року серед дитячої літератури та сучасних українських творів про війну. І це визнання засвідчує ефективність книготерапії у цей непростий час, ніби підтверджуючи слова авторки про своє творіння: «Ця книга важка, але тут є надія, попри темряву тут є світло, і вона на правду про всіх нас: Людей Повітряних Тривог».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

Ukrainian publisher: 'There is no safe place in Ukraine now' // de Moanne : [вебсайт]. — Режим доступу: <https://www.demoanne.nl/ukrainian-publisher-there-is-no-save-place-in-ukraine-now/> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

Діти повітряних тривог : (за книгою Лариси Денисенко) : буктрейлер // Youtube [вебсайт]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ndqpAGu655w&t=1s> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

«Діти повітряних тривог»: Лариса Денисенко написала книжку про війну в Україні // BaraBooka : [вебсайт]. — Режим доступу: <http://www.barabooka.com.ua/diti-povitryanih-trivog-larisa-denisenko-napisala-knizhku-pro-vijnu-v-ukraini-tekst/> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

«Ідеальний» геноцид, діти повітряних тривог, міжнародне право. Інструкція від Лариси Денисенко // Антропология : Youtube [вебсайт]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IYQOVwRV24> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

Потребуємо засвідчити себе. Книжки про повномасштабну війну проти України // dsnews.ua. [вебсайт]. — Режим доступу: <https://www.dsnews.ua/ukr/society/potrebuyemo-zasvidchiti-sebe-knizhki-pro-povnomasshtabnu-vijnu-proti-ukrajini-04012023-472086> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

«Я не знаю, як це вийшло, взагалі, як я наважилася писати цей текст...» // Facebook. Лариси Денисенко [вебсайт]. — Режим доступу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0JgFSE8oDUhHsZPNRSfBUfchPaHxcGDvGQUKQhZyxj4DawLFzkYoReqSsfkphrDdnl&id=1069594599 (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

«Я писала і плакала»: київська письменниця Лариса Денисенко про нову книгу «Діти Повітряних Тривог» // Київщина24 [вебсайт]. — Режим доступу: <https://www.kyivschina24.com/news/ya-pysala-i-plakala-ukrayinska-pysmennyczya-larysa-denisenko-pro-novu-knygu-dity-povitryanyh-tryvog/> (дата звернення: 27.02.2023). — Назва з екрана.

Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей

Кращі видання українських видавництв, які отримала бібліотека у першому кварталі 2023 року

Список підготували:

Валентина КРАСНОЖОН – завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування НБУ для дітей;

Наталія ЗАГОРУЙКО – завідувач відділу комплектування фонду НБУ для дітей, заслужений працівник культури України

Дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку

1. **Андріяшко О.** Соломійка в Країні Загублених Гудзиків : оповідання / О. Андріяшко ; намал. Л. Бабій. — Київ : Ліра-К, 2022. — 31 с. : іл. — (Дитяча коронація). *Пригодницьке оповідання, що стало переможцем у міжнародному літературному конкурсі «Дитяча Коронація» 2021 року.*
2. **Антонова Л.** Знайомтеся, Шерлок! Як воно бути йорком? : казк. повість / Л. Антонова ; намал. Д. Печенкін. — Київ : ТОВ «Видавництво РМ», 2022. — 127 с. : іл. — (Пригодам час). *Веселі кумедні пригоди песика, йоркширського тер'єра.*
3. **Баттерворт Н.** Історії парку Персі : для читання дорослими дітям : Після бурі / Н. Баттерворт ; іл. авт. ; з англ. пер. І. Ткачук. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. + 1 плакат-картинка. — (Історії парку Персі).
4. **Баттерворт Н.** Історії парку Персі : для читання дорослими дітям : Таємна стежка / Н. Баттерворт ; іл. авт. ; з англ. пер. І. Ткачук. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. + 1 плакат-картинка. — (Історії парку Персі). *Книжки із улюбленої у всьому світі серії із складеними у середині книжками постерами.*
5. **Барклем Д.** Ожиновий Живопліт : для читання дорослими дітям : Високі Пагорби / Д. Барклем ; пер. з англ. О. Орлової. — Харків : Читаріум, 2021. — [32] с. : іл. — (Ожиновий Живопліт).
6. **Барклем Д.** Ожиновий Живопліт : для читання дорослими дітям : Дітки Маківки / Д. Барклем ; пер. з англ. О. Орлової. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. — (Ожиновий Живопліт).
7. **Барклем Д.** Ожиновий Живопліт : для читання дорослими дітям : Морська історія / Д. Барклем ; пер. з англ. О. Орлової. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. — (Ожиновий Живопліт).
8. **Барклем Д.** Ожиновий Живопліт : для читання дорослими дітям : Таємні сходи / Д. Барклем ; пер. з англ. О. Орлової. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. — (Ожиновий Живопліт).
9. **Білінська М.** Казка про чорний квадрат : для читання дорослими дітям / М. Білінська ; іл. авт. — Київ : Парасоля, 2022. — 35 с. : іл. *Книжка перемогла у Конкурсі «Найкращий книжковий дизайн-2022».*
10. **Була О.** Вересова міль / О. Була ; [іл. авт.]. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [69] с. : іл. — (Казки для Сонця і Місяця ; Ч. 1). *Яскрава історія про дружбу, пригоди, долання страхів та чари у винятковому художньому оформленні.*
11. **Вовк О.** Літанка : казки / О. Вовк ; худож. обкл. Т. Ковіз. — Київ : БукБанда, 2022. — 110 с. : іл. *Коротенькі казкові оповідання про сумні й веселі, трагічні й звичайні моменти життя.*
12. **Войцехівська С.** Таємна рада вітрів / С. Войцехівська ; іл. Є. Харук. — Харків : Vivat, 2023. — 63 с. : іл. — (Маленьке диво). *Художньо-пізнавальне видання в казковій формі відкриє дітям цілий всесвіт вітрів, які віють на різних континентах.*
13. **Дональдсон Д.** Таббі Мак-Няв : для читання дорослими дітям / Д. Дональдсон ; худож. А. Шеффлер ; з англ. пер. В. Чернишенко. — Харків : Читаріум, 2022. — [32] с. : іл. *Тепла історія про дружбу, вірність і музику від всесвітньовідомих авторів.*
14. **Єгорушкіна К.** Мої вимушені канікули / К. Єгорушкіна ; іл. С. Авдєєвої ; післямова С. Ройз ; передм. авт. — Київ : Vivat, 2022. — [46] с. : іл. *Поряд з історією дівчинки про спричинені війною канікули у книжці подані поради й відновлювальні практики від психологині Світлани Ройз.*

- 15.** **Живка З.** Півник / З. Живка ; худож. оформ. О. Гайдамаки. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [34] с. : іл. *Чарівна казка, яку дивовижно проілюструвала Оля Гайдамака.*
- 16.** **Завалій Є.** Місія «Порятунок»: бджоли : повість / Є. Завалій ; намал. М. Шевченко. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [59] с. : іл. *Видання містить цікаві факти про бджіл, традиції бджільництва та екологічні загрози.*
- 17.** **Камінська Л.** Секрети Чарівних Подарунків / Л. Камінська ; іл. авт. — Харків : Читаріум, 2022. — 56 с. : іл. *Повість з казковими пригодами і дивами, чудовими авторськими малюнками містить практичні фрагменти-вставки з виготовлення листівки, святкової випічки, створення адвент-календаря.*
- 18.** **Ковальова А.** Лілея і зоряний театр : повість для дітей мол. шк. віку / А. Ковальова ; іл. Д. Твердохліб. — Київ : Т. В. Наконечна, 2022 — 71 с. : іл. *Розповідь про дівчинку та її подруг-пластунок. Видання вміщує словничок термінів про українську скаутську організацію – Пласт.*
- 19.** **Кокотюха А.** Таємниця зниклих зайців : лісовий детектив / А. Кокотюха ; іл. та обкл. П. Ромашевської. — Харків : Ранок, 2023. — 48 с. : іл. — (Сторінка за сторінкою). *Карколомні детективні історії.*
- 20.** **Лиманова Р.** Маленький економік : повість-казка / Р. Лиманова ; худож. Д. Костенюк. — Чернівці : Букрек, 2022. — 47 с. : іл. *У легкій казковій формі подані важливі економічні поняття і закони.*
- 21.** **Лущевська О.** Триматись за руки, сестричко / О. Лущевська ; іл. А. Сурган. — Харків : Крокус, 2022. — [32] с. : іл. *Тепла п'єса-діалог про найрідніше, це світле та чесне віддзеркалення розгубленості дітей під час найскладнішого життєвого досвіду: війни.*
- 22.** **Манів Г.** Киці-мандрівниці. Кн. 5 : Мур, мур! Хай живе лемур! : Париж. Сан-Маріно. Мадагаскар / Г. Манів ; намал. Д. Печенкін. — Київ : ТОВ «Видавництво РМ», 2022. — 47 с. : іл. — (Неймовірні пригоди).
- 23.** **Манн М.** Метушня у різдвяній школі / М. Манн ; пер. з нім. Є. Даскал ; худож. П. Гертенбах. — Харків : Vivat, 2022. — 75 с. : іл. — (Для найменших).
- 24.** **Морпурго М.** Доглядач маяка / М. Морпурго ; пер. з англ. О. Стукала ; іл. Б. Девіса. — Харків : Читаріум, 2022. — 103 с. : іл. *Захоплива пригодницька повість від одного з найулюбленіших британських письменників, володаря титула лицаря за значні досягнення в літературі та благодійності у 2017 році.*
- 25.** **Пасос К.** Еволюція : дітям про науку / К. Пасос ; пер. з ісп. Є. Білоус ; керівник проекту І. Андрусак ; [іл. авт.]. — Київ : Наш формат, 2022. — [24] с. : іл. — (Майбутні генії). *Науково-пізнавальна книжка про дивовижні еволюційної теорії.*
- 26.** **Пасос К.** Роботи і штучний інтелект : дітям про науку / К. Пасос ; керівник проекту, ред. І. Андрусак ; пер. з ісп. Є. Білоус ; [іл. авт.]. — Київ : Наш формат, 2022. — [24] с. : іл. — (Майбутні генії). *Пізнавальне видання відкріє захопливий світ штучного інтелекту.*
- 27.** **Пилипенко О.** Де ховається щастя? : казки / О. Пилипенко ; іл. Н. Олійник. — Харків : Vivat, 2023. — 63 с. : іл. — (Найкращий подарунок). *Збірка коротеньких історій допоможе дитині розібратися у власних емоціях.*
- 28.** **Радченко М.** Снігова пригода, або Як ведмеді зиму шукали : екоказка для дітей... / М. Радченко ; іл. М. Рудюк. — Київ : Парасоля, 2022. — 35 с. : іл. *Затишна різдвяна історія про родину карпатських ведмедів, що мандрують світом у пошуках снігу й зимового сну. Видання допоможе потренувати корисні звички.*
- 29.** **Райхенштеттер Ф.** Різдвяна Мишка в зимовій країні чудес : 24 затиш.-різдв. історії для найменших / Ф. Райхенштеттер ; пер. з нім. С. Орлової ; худож. А. Келін. — Харків : Vivat, 2022. — 103 с. : іл. — (Для найменших).
- 30.** **Рудак Л.** Пригоди Котлетки : повість для дітей мол. шк. віку / Л. Рудак ; іл. Н. Еван. — Київ : Т. В. Наконечна, 2022. — 91 с. : іл. *Історія про пригоди невгамовного песика у новій родині.*
- 31.** **Рутківський В.** Злюще цапище / В. Рутківський ; намал. Н. Кудляк. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [48] с. : іл. *Веселі і дотепні історії про дивовижну дружбу хлопчика Северинка та велетенського цапа.*
- 32.** **Секанінова Ш.** Будь у формі, як дракон! : навчаємося гігієни з дракончиком : для читання дорослими дітям / Ш. Секанінова ; пер. з чes. С. Дворницького ; іл. В. Захарова. — Київ : Книголав, 2022. — [28] с. : іл. — (Дитяча полиця). *Чудово ілюстроване пізнавальне видання у веселій формі допоможе привчити дитину до здорового способу життя.*
- 33.** **Стрижевська Т.** Шоколадний Кіт і Цукеркова Відьма : повість / Т. Стрижевська ; намал. І. Садова. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 207 с. : іл. *Новорічна казка з чарівними ілюстраціями про світ магії і дива.*
- 34.** **Тихозора К.** Дім : для читання дорослими дітям / К. Тихозора ; намал. О. Продан. — Харків : Ранок, 2023. — 36 с. : іл. — (Сторінка за сторінкою). *Надзвичайно щемлива книжка про родину, що через теперішню війну втратила дім.*
- 35.** **Фалькович Г.** Абу Каракамбада ; Колискова для Мішелі / Г. Фалькович ; намал. С. Томіленко. — Харків : Крокус, 2022. — [64] с. : іл. *Книга-перекрутка. Спецвідзнака конкурсу «Найкращий книжковий дизайн-2022».*
- 36.** **Фогл Б.** Пан Пес і вухасті проти напасти / Б. Фогл, С. Коул ; худож. Н. Іліч ; пер. з англ. Т. Іванової. — Харків : Vivat, 2022. — 142 с. : іл. — (У вирі пригод). *Захоплива повість про відважного, доброго пса, який рятує кроликів.*
- 37.** **Шатохін О.** Жовтий метелик / О. Шатохін. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [61] с. : іл. *Книжка – переможець конкурсу «Найкращий книжковий дизайн-2022».*
- 38.** **Шеффлер А.** Шусть і Шуня : День народження / А. Шеффлер, К. Рейд ; пер. з англ. В. Чернишенка. — Київ : Артбукс, 2021. — [26] с. : іл. — (Читати – класно!).
- 39.** **Шеффлер А.** Шусть і Шуня : Чудовисько / А. Шеффлер ; пер. з англ. В. Чернишенка. — Київ : Артбукс, 2021. — [26] с. : іл. — (Читати – класно!). *Продовження серії творів для найменших від сучасного німецького художника, книжкового графіка та ілюстратора дитячих книжок.*

Дітям середнього та старшого шкільного віку

1. **Аренев В.** Скарбничка історій : повість / В. Аренев ; намал. С. Ком'яков. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 355 с. : іл. — (Чарівні формули оповідача). Пригодницька повість із практичними порадами та завданнями з написання захопливих історій.
2. **Бачинський А.** Примари Чорної діброви : повість / А. Бачинський ; обкл. Д. Філіппової. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 175 с. *Повість про підлітків, які намагаються врятувати ліс від знищення. Книжка отримала перемогу у 2022 році в номінації «Дитяча книга року ВВС».*
3. **Гілл Н.** Нетрі : роман. Кн. 1 : Покинутий будинок / Н. Гілл ; пер. з нім. В. Кравченко. — Харків : Школа, 2022. — 287 с. — (Нетрі). *Перша книжка серії неймовірно захопливих містичних історій.*
4. **Гуд Т.** Незламне серце / Т. Гуд ; намал. Н. Матюшко. — Харків : Ранок, 2023. — 127 с. : іл. — (Сторінка за сторінкою). *Книжка про сучасні події в Україні, де авторка проводить паралель з давніми віруваннями українців.*
5. **Дьоміна А.** Дорогою грози : повість-фентезі для мол. підлітків / А. Дьоміна, Я.-М. Кушнерова ; іл., обкл. Д. Твердохліб. — Київ : Т. В. Наконечна, 2022. — [199] с. : іл. *Добра історія про перемогу світла над темрявою, що дарує надію на краще.*
6. **Захарченко О.** Метро до Темного міста : роман / О. Захарченко ; обкл. Т. Баківської. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 229 с. — (Наше фентезі). *Підлітковий фантастично-пригодницький роман про старі закинуті гілки київського метро.*
7. **Кирилюк С.** Кобиланська від А до Я / С. Кирилюк ; худож. оформ. І. Шкоропад. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — [71] с. : іл., портр. *Розповідь про українську письменницю, ранню учасницю феміністичного руху на Буковині, близьку товаришку Лесі Українки.*
8. **Корній Д.** Чому розквітає папороть / Д. Корній ; іл. на обкл. А. Кустової ; іл. Н. Шморгун. — Харків : Ранок, 2022. — 222 с. : іл. — (Світи фентезі).
9. **Корній Д.** Як Петрусь Коляду рятував / Д. Корній ; іл. Н. Шморгун ; іл. на обкл. А. Кустової. — Харків : Ранок, 2022. — 222 с. : іл. — (Світи фентезі). *Фентезійні повісті про дванадцятирічного хлопця із роду химеродників, на долю якого випадають незвичайні пригоди, під час яких він відкриває для себе світ таємничих істот та духів.*
10. **Люнде М.** Стражниця Сонця / М. Люнде ; іл. Л. Айсато ; пер. з норв. Н. Іванчук. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 197 с. : іл. *Продовження фентезійної серії книжок про пори року з неймовірними і дивовижними ілюстраціями.*
11. **Лаґеркранц Р.** Усього по два / Р. Лаґеркранц ; пер. зі швед. Г. Кирпа ; худож. Р. Лаґеркранц. — Харків : Крокус, 2022. — 205 с. : іл. *Непроста історія про двох друзів, життя яких розділила Друга світова війна. Книжка доповнена післямовою авторки та списком книг, які варто прочитати на тему голокосту.*
12. **Маґнасон А.** Історія про Блакитну планету / А. Маґнасон ; іл. А. Йоунсдоттір ; пер. В. Кривоноса. — Харків : Крокус, 2023. — 95 с. : іл. *Захоплива пригодницька книга, яка опублікована 28 мовами й отримала багато міжнародних премій, зокрема Дитячо-юнацьку літературну премію Північно-Західної Ради і почесну відзнаку премії імені Януша Корчака.*
13. **Орлова О.** Парфумерний щоденник Зої / О. Орлова ; іл. А. Чуніс. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 79 с. : іл. *Надихаюча книжка відкриває неймовірно цікаву і рідкісну в Україні професію парфумера.*
14. **СковороДАР : життя. Творчість. Спадок :** зб. творів : путівник : 300 р. від дня народж. Г. Сковороди / уклад. Н. Федорак ; пер. з давньоукр. Н. Косенко, Н. Федорака ; іл. К. Перепелиці. — Ювіл. вид. — Харків : Школа, 2022. — 415 с. : іл. *Унікальне ювілейне видання містить художній життєпис, славнозвісний «Сад Божественних пісень» та «Байки Харківські», а також добірку афоризмів Г. Сковороди.*
15. **Таунсенд Д.** Порожневірус. Полювання на Морріґан Кроу / Д. Таунсенд ; пер. з англ. Т. Скрипник ; дизайнер обкл. О. Железняк. — Харків : Vivat, 2023. — 478 с. : іл. — (Книжкова полиця підлітка). *Нова книжка про Морріґан, яка має врятувати місто від загадкової хвороби, від авторки «Невермур» та «Дивосміт», відзначених багатьма престижними преміями і нагородами.*
16. **Тимченко О.** Загадка Гімалаїв : повість / О. Тимченко ; дизайн обкл. та іл. К. Стець. — Київ : Ліра-К, 2022. — 193 с. — (Пісня Планети) *Продовження пригод брата та сестри у Індії, де вони потраплять у інші виміри.*
17. **Тимченко О.** Таємниця Підкарпаття : повість / О. Тимченко ; іл. Н. Морозова. — Київ : Ліра-К, 2022. — 223 с. — (Пісня Планети). *Перша частина трилогії «Пісня планети» сповнена карколомних пригод одинадцятирічних брата та сестри, на яких чекають мандрівки іншими світами.*
18. **Томпсон Л.** Хлопчик Золота Рибка : повість / Л. Томпсон ; пер. з англ. Г. Лелів ; іл. Є. Гудкової. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 367 с. : іл. *Повість про дванадцятирічного хлопчика, який відмовляється виходити з дому через страх мікробів і змушений дивитися на світ крізь вікно своєї ідеально чистої кімнати.*
19. **Шо М.** Товариство «Магічний єдиноріг» : Єдинороги проти монстрів / М. Шо ; пер. з англ. М. Александрович ; іл. К. Кістер, О. Баумерт ; уклала авт. — Київ : Книголав, 2022. — 125 с. : іл. — (Дитяча полиця). *Вісім захопливих історій про пригоди містичних істот-єдинорогів.*

Вихователям, батькам, учителям

1. **Ройз С.** Ключі сили / С. Ройз ; намал. М. Чайка ; пер. з рос. Н. Малетич. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 71 с. : іл. *Видання допоможе дитині впоратися зі страхом темряви, з агресією та сумом.*
2. **Ройз С.** Першокласна книжка для майже школярів / С. Ройз ; пер. Т. Стус ; намал. М. Рудик. — Харків : Vivat, 2022. — 47 с. : іл. — (Готуємось до школи разом). *Психотерапевтична книжка-практикум, де кожна сторінка одночасно гра, тест та тренінг для підготовки й адаптації дитини до школи.*

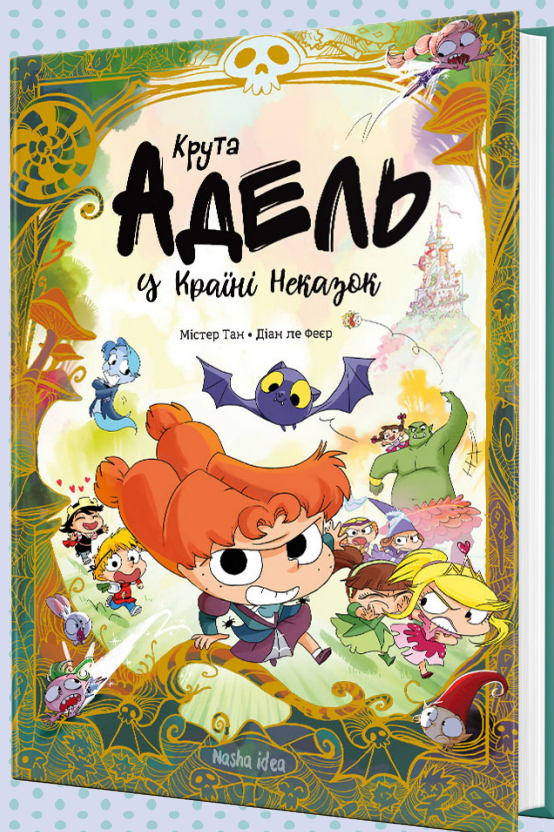
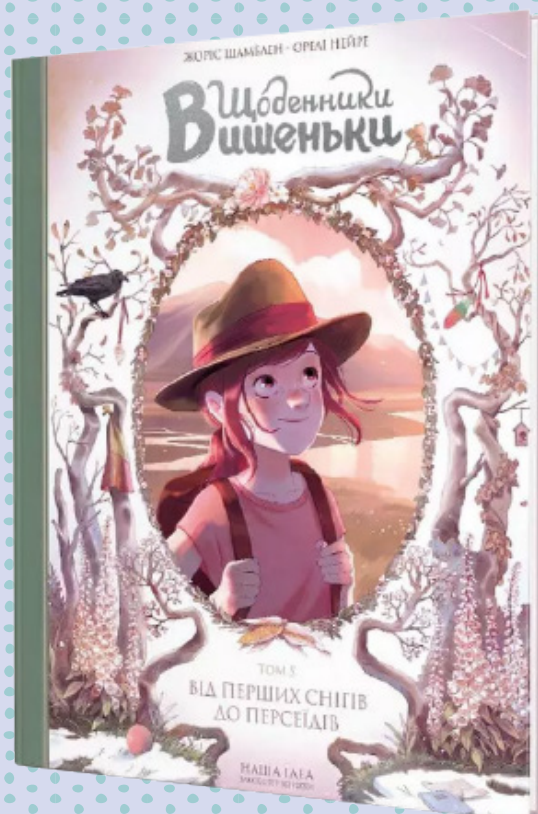
Nasha idea

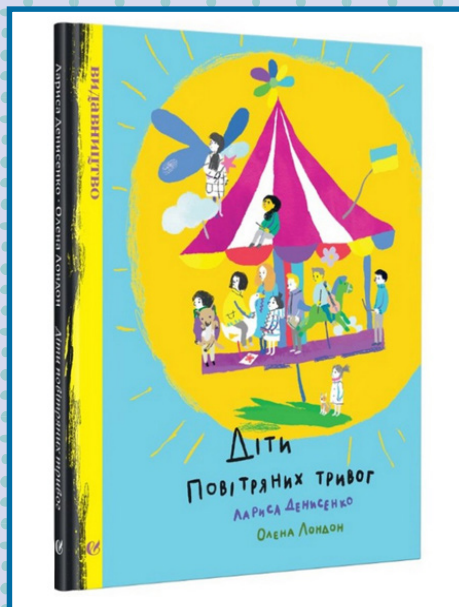
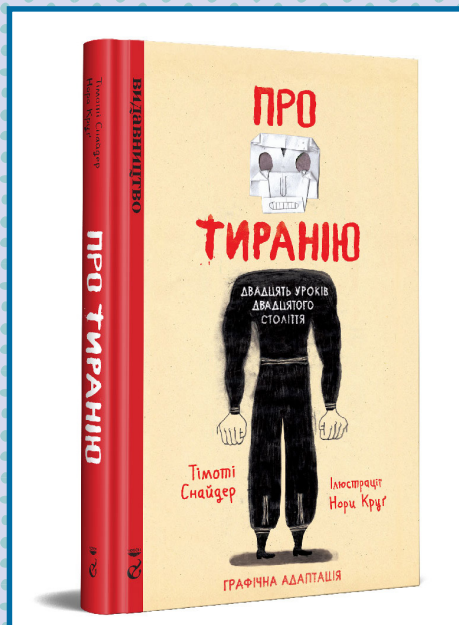
+380 67 365 42 84

WWW.YOUTUBE.COM

WWW.FACEBOOK.COM/NASHAIDEA

WWW.INSTAGRAM.COM/NASHA_IDEA

ВИДАВНИЦТВО

**Виняткові теми.
Виняткові книжки.**

editor@vydavnytstvo.com
+(380) 67-209-27-40

ОДА ДО УКРАЇНИ Еммануель Рубен

Під час повномасштабної російсько-української війни французький письменник Еммануель Рубен запросив українських колег — чотирнадцятьох авторів та авторок — розповісти про свою Україну. Про її міста й села, місця та краєвиди, простори та людей, які тут творили. Про речі, які є символічними для українців та уособлюють те, що називається Домом.

ХОЧУ ЗНАТИ! ЯКИМ БУДЕ МАЙБУТНЄ? Валентін Верте

Якої форми будуть будинки в майбутньому? Що ми будемо їсти? Які професії можуть зникнути? Якою буде школа? І чи варто боятися штучного інтелекту? «Хочу знати! Яким буде майбутнє?» — це пізнавальне та розважальне видання, в якому чимало фактів про те, яким може бути світ у найближчому часі.

МІСІЯ КІОТО, АБО АРІКА ПРОТИ ПРИЩІВ Ольга Тітова

Авторка книжки — ще й професійна косметологиня, тому тими рекомендаціями, про які пише Кіра, можна сміло скористатися, щоб покращити стан своєї шкіри і забути про таку проблему, як прищі. Водночас це історія-підтримка для дівчат-підлітків, які переживають великі зміни, як от переїзд в інше місто та навчання у новій школі, чи перше кохання, або першу серйозну суперечку з найкращою подругою, і для тих, хто вирішив нарешті полюбити себе.